

በሥልጣን ላይ በነበሩበት ጊዜ እንኳን በየጊዜው የዕብራውያንን በፃባይ ሸለቆ በኩል ወደኢትዮጵያ መግባት ለማረጋገጥ እንደቻሉት አምኛለሁ።
ጃኩሊን ፒረን ያበረከተችልኝ የአርኪዎሎጂ የጽሑፍ መረጃ ያለጥርጥር ያረጋገጠልኝ በ6ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ቅ.ል.ክ ባር ተብለው የሚጠሩ ሕዝቦች ኢትዮጵያ ውስጥ መኖራቸውን ነው። ምሁራን እስከ ዓለም ፍፃሜ ድረስ ስለብርዎች (BRs) ግንኙነት ሊከራከሩ ይችላሉ። እኔን ግን የሚያጠራጥረኝ ነገር አልነበረም።

- እነርሱ ዕብራውያን ሲሆኑ፣ ኢትዮጵያ በገቡበት በዚያን ጊዜም ግንኙነታቸውን በመጠበቅ በአገሪው ነዋሪ እገዎች መካከል ይኖሩ የነበሩ ናቸው።
- ያመልኩት የነበረው አምላክም ያሕዌ ይባላል።
- የቃል ኪዳን ታቦት ከኢስራኤል ወደኢትዮጵያ በአምስተኛው ምዕተ ዓመት ቅ.ል.ክ በመጣ ጊዜ ያረፈውም ተገቢ ለሆነ ቦታና በውደታ በተቀበሉት ነዋሪዎች መካከል ነው።

ባይሳካም ወደ ቤተ መቅደሱ

ከንግዲህ የሚቀረኝ ጥቂት ሰራ ነው። በዚህ ረጅምና እልህ አበጨራሽ የታሪክ ምርምራ ወቅት፣ ኢትዮጵያ አለኝ የምትለው የቃል ኪዳን ታቦት ምናልባት በሐቅ ላይ የተመሠረተ ለመሆኑ ለራሴ ለማረጋገጥ መሞከር ነው።

በዚህ ረገድ አሁን እርካታን አግኝቻለሁ። ምናልባት ምሁራን እነኚህን ግኝቶቹንና መደምደሚያዎቹን ላይቀበሏቸው ይችሉ ይሆናል። ዳሩ ግን በ1989 እና በ1990 እንኳን “የባለሙያዎችን” እና “የሊቃውንቱን” ቡራኪ አልፈለግኩም ነበር። የኔ ግብ መረጃዎችና የክርክሮች መርግሪና ፈራጅ ራሴው በመሆን እውነታውን ግብቀመጥ ነው።

ለዚህም ወሳኙ ጉዳይ የቃል ኪዳን ታቦት ይኖርባታል ወደተባለችው ወደአክሱም ከተማ መጓዝ ነው። ሊደርስብኝ የሚችለውን አደጋ እንዲሁም የተሰማኝን መንፈሳዊ ጭንቀት በመቋቋም ወደዚያ ለመሄድ መወሰን ነበረብኝ። ሕወሐት ከመንግሥቱ ራ/ማርያም መንግስት ጋር የነበረኝን ግንኙነት ስለሚያውቅ ቢጠላኝም ያለምክንያት አልነበረም። ስለዚህ የሚከተለውን አደጋ ለመቀበል ዝግጁ አልነበርኩም። ይህን የመሰለ የሞኝነት፣ አለም የጀብደኝነት ርምጃ ከመውሰዴ በፊት ለማረጋገጥ የፈለግኩትን ጉዳይ መኖር በማመን መንቀሳቀስ አለብኝ።

በርግጥ የቃል ኪዳን ታቦት በተቀደሰች የኢትዮጵያ ከተማ አክሱም ውስጥ የመኖሩ ዕድል ከፍተኛ መሆኑን አምኛለሁ። ስለዚህም የፈለገው ችግር ቢገጥመኝም ወደዚያ ቦታ ከመሄድ ራሴን ላለመግታት ወሰንኩ ... እኛም ዕጣ ፈንታዬ የመራኝን ለመቀበል ለጥምቀት ወደኢትዮጵያ ግቅናቱ አልቀረም።

ምዕራፍ አሥራ ሰባት

ከዲያብሉሶች ጋር መቋደስ

ከእስራኤልና ከግብጽ ጉብኝቱ በኋላ ጥቅምት 1990 ወደ እንግሊዝ አገር ተመለስኩ። ቀጥሎ የነበረኝ ዕቅድ ጥር፣ 1991 በአክሱም የጥምቀት በዓል አከባበር ላይ ተገኝቼ የቃል ኪዳን ታቦት ሲወጣ ለመመልከት ነበር።

በሊዩሩሳሌም ቆይታዬ ወቅት ቃለ መጠይቅ ያደረግኩላቸው የፈላጊው ቀስ ሩፋኤል አዳነ እንደተናገሩት የአርቶዶክስ ተዋሕዶ ክርስቲያኖች የቃል ኪዳን ታቦት ከቤተ መቅደሱ በፍጹም አያወጡትም። በምትኩ አምሳያውን ብቻ በበዓላት ጊዜ እንደሚያወጡ የነገሩኝን በማስታወስ አእምሮዬ ተጨነቀ። ሆኖም ፍራቻዬን ተቋቁሜ ሂጂ ማየት ከመሞከር በስተቀር ሌላ አማራጭ አልነበረኝም።

በወቅቱ በሚካሄደው የርሰበርሰ ጦርነት ወደአክሱም ለመሄድ መሞከር በሕወሐት እጅ መውደቅ ግለት ቢሆንም ባለፉት ዓመታት በደርዘን የሚቆጠሩ የውጪ ዜጎች በዚሁ ድርጅት አማካይነት ወደ ተቆጣጠሩት አካባቢ ተወስደው አንዳችም አደጋ እንዳልደረሰባቸው አውቃለሁ። እንዲያም ሆኖ መፍራቱ አልቀረም። ለምን?

ምክንያቱም ከ1983-1989 ከኢትዮጵያ መንግሥት ጋር የጠበቀ ግንኙነት ስለነበረኝ ነው። በ1982 የጋዜጠኝነት ሙያዬን ትቼ በግሉ የሕትመት ኩባንያ በማቋቋም መዳሕፍትንና ሌሎች የሕትመት ውጤቶችን በማተም ሥራ ላይ ተሰማርቼ ነበር። ከደንበኞቼም መካከል በርካታ የአፍሪካ መንግሥታት ይገኙባቸዋል። ከመጀመሪያዎቹ ሥራዎቼ መካከል ከኢትዮጵያ ቀርቦም ኮሚሽን ጋር ባደረግኩት ውል መሠረትም ነበር በ1983 ወደአክሱም የመጓዝ ዕድል ያገኘሁት።

ስለኢትዮጵያ ሕዝቦች ባሕል፣ ወገን ታሪክ የሚያስተዋውቁት መዳሕፍቱ በመንግሥት ባለስልጣናት ዘንድ ተወዳጅነትን በማትረፋቸው ተጨማሪ ሌሎች ሥራዎችን እንደሠራ ፈቃድ ተሰጠኝ። ይህም ከዋነኞቹ የመንግሥት ባለሥልጣናት፣ ለምሳሌ እንደሽመልስ ግዝንጊያ ብርሃኑ ባየህና ካሣ ከበደ ጋር ለመተዋወቅ አስቻለኝ። በመጨረሻም “ቀዶ ንጉሠ ነገሥት” ተብሎ ከሚጠራውና በአፍሪካ ተወዳጅ ከሌለው ወታደራዊ አምባገነን መሪ ከፕሬዚዳንት መንግሥቱ ኃይለማርያም ጋር ለመተዋወቅ በቃሁ።

ከሰዎች ጋር አብሮ መሥራት ሲጀመር ቀስ በቀስ ነገሮችን እንደነርሱ መመልከት ይጀመራል። በ1980ዎቹ ላይ የኢትዮጵያ መንግሥት ጠንካራ ደጋፊ ነበርኩ። ምንም እንኳን መንግስት በአገር ውስጥ ያደርሰው በነበረው ጭቆና ባልሰማም የሚወሰዳቸው ለንግድ ርምጃዎች ግን ትክክል ናቸው ብዬ አምን ነበር። ከነዚህ መካከል በ1984 - 85 መንግስት ያወጀውን የሰፈራ መርሃ ግብር፣ በተለይም ደገሞ በረሃብ የተጠቃውን የትግራይ ሕዝብ በደቡብና ምዕራብ ኢትዮጵያ ለማስፈር የወሰደውን ርምጃ እደገፍ ነበር። በሌላ በኩል

የሰሜኑ የአገሪቱ ክፍል ወደ ጠፍ ምድርነት በመለወጥ ከፍተኛ የተፈጥሮ ጉዳት በመድረሱ መንግሥት ሕዝቡን ወደሌላ ሥፍራ ከማዛወር በቀር ምንም እግራዊ እንዳልነበረው እምን ነበር። ሆኖም ሕወሐት የሰፈራው ዓላማ የገንባሩን ሕዝባዊ ድጋፍ ለማሳጣት የተደረገ ሴራ ነው በማለት በጥብቅ ይቃወሙ ነበር።

እንግዲህ ከመንግሥት ጋር በነበረኝ ግንኙነት የተነሣ በተለያዩ ጊዜያት በይፋ ከሕወሐት ዓላማ በተቃራኒው ሠርቻለሁ። እንዲያውም ከኢትዮጵያ መንግሥት ጋር የወንጌብዘትም ጊዜ ነበር። ይኸውም ከፕሬዚዳንት መንግሥቱ ጋር በርካታ ግንኙነቶችን ካደረሱ በኋላ በቢቢሲ ዓለም ዓቀፍ የዜና ማሠራጫ አገልግሎት እግካይነት የተሻለ ሰብእና በግላባስ የብዙ ሰዎችን ሰሜት ለመቀየር ሞክራለሁ። ይህንንም ያደረግኩት ከፕሬዚዳንቱ ጋር በነበረኝ ግንኙነት የተነሣ ነው። በዚህ ምክንያት በሕወሐትና የርሱ ተቃዋሚ በሆኑ በሌሎች ወገኖች ዘንድ ተወዳጅ አልነበርኩም።

በመጨረሻም ከ1988 እስከ 1989 መጀመሪያ ከአዲስ አበባው መንግሥት ጋር የነበረኝ ግንኙነት አዲስ መልክ ያዘ። ወደጎረቤት አገር ሶማሊያ በመመላለስ በወቅቱ ወዳጄ ለነበሩት ለሶማሊያው ወታደራዊ አምባገነን መሪ ፕሬዚዳንት ዚያድ ባሬ ከመንግስቱ ኃይለማርያም የተላከ መልእክት ለመላለስ ጀመር። የዚህ ዲፕሎማሲያዊ ተልዕኮ ዓላማ ሁለቱም ወገኖች ለእውነተኛ ሰላም ያላቸውን ልባዊ ፍላጎት በመግለጽ ከስምምነት ላይ ማድረስ ነበር።

በወቅቱ እከናውነው የነበረውን ተግባር ተገቢ ነው ብዬ ባምንም መንግስቱ ኃይለማርያምንና ዚያድ ባሬን ለመሰሉ አደገኛ ሰዎች “የታማኝ ደላላ” ሥራን በመሥራቱ ግን ወደፊት ምን ያህል ሰብሳቢ ፍደን ሊያቆሽ እንደሚችል አልተረዳሁትም። “ከዲያብሎሶች ጋር መቋደስ የፈለገ ረዥም ማንኪያ ይያዝ” የሚል የቀየ የእንግሊዎች ተረት አለ። የሚያሳዝነው ግን ከ1988 እስከ 1989 ድረስ ላደረግኩት የአማተር ዲፕሎማሲያዊ ሥራ ከሁለት ዲያብሎሶች ጋር በቋደስ ረዥሙን ማንኪያ መጠቀም መከንጋቱ ነበር።

ይህ ድርጊቱ የተረፈልኝ ነገር ቢኖር ሕይወቴን ጥላሽት መቀባቱ ነበር። በርግጥ በሠራሁት ሥራም ተፀዕኛለሁ። ጊዜ ወደኋላ አይመለስም እንጂ ዕድሉ ቢኖረኝ በግብዝነትና በግላዊ ምኞት በመታለል ይህን ወደመሰለው ቁርኝት ከመሳብ ራሴን እጠብቅ ነበር።

የኢትዮጵያና የሶማሊያን የጋራ የሰላም ስምምነት በተመለከተ የነበረኝ ግና ሁለቱ መንግስታት እንዲጠላው ላይ ያደራጃቸውን የአግጽያን ቡድን በገንዘብም ሆነ በጠር መሣሪያ ከመርገት እንዲቆጠቡ ማድረግ ሲሆን፤ ይህ ደግሞ የሕወሐትን ጥቅም ይገረጋል። ምክንያቱም ድርጅቱ በሶማሊያ ዋና ከተማ ሞቃዲሾ ውስጥ ለረጅም ዓመታት የተጠናከረ ድቃፍ ሰብሳቢን ቢሮ ከፍቶ ነበርና። ይህ ድርጊትም ያለጥርጥር የሕወሐት ዓላማ ጠላት ሲያደርገኝ፤ የርኩስ መንፈስ ውላጅ ነው የሚባለው የመንግሥቱ ኃይለማርያም ደግሞ ወዳጅ አድርጎ አቀራረብኛል።

ይህን ሁሉ ጉድ ይዞ ነበር በ1990 ለገደን ወደሚገኘው የሕወሐት ቢሮ የሄድኩት። ቢሮው የሚሰጠኝ መልስ አሉታዊ እንደሚሆን ባልጠራጠርም ሌላው እግራዊ ደግሞ ሽምት ተዋጊዎቹ ጥያቄደን በመቀበል ወደአክሱም እንድንዝ ይፈቅዱልኝ ይሆናል የሚል ነበር። ሆኖም ተዋጊዎቹ ጥያቄደን በአዎንታ ተቀብለው ከሱዳን ግዛት ወደ ትግራይ ክልል ከሰገቡኝ በኋላ ለሞት የሚያበቃ “የአደጋ ትዕይንት” አዘጋጅተው ቢያጠናቅቁኝ የሚል ስጋት በውስጤ አድርጎ ነበር።

ሽፋን ፍለጋ ወይስ ምርምር?

ከሕወሐት ጽህፈት ቤት ለጥያቄደ የተሰጠኝ መልስ ቀዝቃዛ ነበር። በርግጥ ማንነቴን አሳምረው ያውቃሉ። ወደአክሱም ለመጓዝ ያቀረብኩት ጥያቄ ቢያስገርማቸውም ላቀረብኩት ጥያቄ አሉታዊ መልስ አልሰጡኝም።

ከሕወሐት ፈቃድ ባገኝም ለጉዞዬ መሰናክል የሚሆኑ ሌሎች ችግሮች ከፈቱ ተጋረጠ። በመጀመሪያ ወደካርቱም ለመብረር ከሱዳን መንግሥት የመግቢያ ፈቃድ ማግኘት ነበረብኝ። ቀጥሎም በሱዳን ግዛት አቋርጦ ወደ ኢትዮጵያ ጠረፍ ለመድረስ ሌላ ፈቃድ ያስፈልገኛል።

ወቅቱ የፋርስ ባሕርሰላጤ የግጭት መከሰቻው አቅራቢያ ላይ ስለነበርና ሱዳንም ለአራቅ ሙሉ ድጋፋን የሰጠችበት ጊዜ በመሆኑ በ1990 መጨረሻዎቹ ገደማ ላይ እንግሊዝም ለአሜሪካን ስለቆመች ለእንግሊዝ ቤንች ቪዛ ወይም የጉህ ፈቃድ ማግኘት አይቻልም ነበር።

ሆኖም ሕወሐቶች ይህን ማዕቀብ የሚያልቁበት ዘዴ እንደነበራቸው አውቃለሁ። ይህ ውለታ ግን የሚደረገው ወዳጆቻቸው + አለያም የዓላማቸው ደጋፊ ለነበሩ የውጪ ዜጎች ብቻ ነበር። እኔ ደግሞ ወዳጆቸው አይደለሁም፤ ወይም ደግሞ ለጥቅማቸው የሚውል ፈጣን ርዳታ ላደርግላቸው አልችልም። ስለዚህ ከሱዳን ባለሥልጣናት ጋር የራሴን የግንኙነት መስመር በመፍጠር ሁኔታዎችን ማመቻቸት ነበረብኝ። ጥሪቱ ተሳክቶ የሱዳን ጠረፍ ከተማ ከሰላ ድረስ ብደርስ ሕወሐት ተቀብሎኝ ወደአክሱም እንድሄድ ሊያደርግ ተሰማምኗል።

በለገደን የሱዳን አምባሲ ያንገርኩዋቸው ጸክተር አብደላዋሐብ አል አፈንዲ በትህትና በወቅቱ ባለው የፖለቲካ ሁኔታ ምክንያት ወደ ሱዳን ለመሄድ ያቀረብኩት ጥያቄ ተቀባይነት እንደማያገኝ ገለጹልኝ። ምናልባት ወደካርቱም ለመግባት የቪዛ ፈቃድ ባገኝም እንኳን ወደ ከሰላ ለመሄድ ፈቃድ እንደማይሰጠኝ ስለተነገረኝ ብሎታዊ ተባባሰ።

“የሕወሐትን ድጋፍ ለማግኘት ብቻልህ!”
“እሺ ብለውሃል!”
“እ ... አሁን እንኳን አይመስለኝም። ሌሎች ቅድሚያ የሚሰጧቸው ጉዳዮች አሉ።”
“ይኸውልሃ” ጊዜህን በከንቱ ነው የምታባክነው።”

“ሚስጢሮችን ወደክርብም በማስተላለፍ ይተባበሩኛል?” ፈገገህ
በተጥላበት ሁኔታ ሁለት ለገገኛውን ወደላይ በመዘርጋት፤ “ደስ
ይለኛል። ነገር ግን ጥሩ መልስ ይመጣል ብለህ አትጠብቅ” አሉ።
ሐዳሮ ወር ከካርቱም የመጣ ምላሽ አልነበረም።

በመጨረሻም የድርጅቱ ተወካይ ከሆነው ከተወልደ ገብሩ ጋር
በግንባር ተገናኘሁ። በተገናኘንበት ወቅት ተወልደ በዘዴ ስለዓላማዬ
ይጠይቀኝ ነበር። ግወቅ የፈለገው ከወታደራዊው መንግሥት ጋር
የተያያዘ ተለዕኮ እንዳለኝ ወይም እንደሌለኝ ነበር።

የጉዞዬ ዓላማ ድብቅ ቢመስልም ፍላጎቴ ግን የቃል ኪዳንን ታቦት
ማደሪያ ለማወቅ ብቻ መሆኑን አረጋገጥኩለት። በውይይታችን
ፀስተመጨረሻ ተወልደ ጉዳዩን ካርቱም ለግንገው የግንባሩ ቢር
በማስተላለፍ የሸዛና የጉዞ ፈቃድ እንዲያመቻቅልኝ እንደሚጠይቅ
በነገረኝ ጊዜ የተሰማኝ ስሜት የኩራትና የደስታ ይሁን ወይም
የድንጋጤ እርግጠኛ አልነበርኩም።

የመደራደሪያ ነጥብ

ከሕወሐትም ሆነ ለንደን ከሚገኘው የሱዳን ኢምባሲ መልስ ሳላገኝ
ሦስት ሳምንታት አለፉ። ይህ ዝምታ ስላሳለበኝም እንድ ርምጃ
በመውሰድ ሁኔታውን ለማፋጠን አስብኩኝ።

የመጣልኝ ሐሣብ በጣም ቀላል ነበር። በወቅቱ ወታደራዊው
መንግሥት በሕወሐት ላይ የሚያካሂደው የፕሮፓጋንዳ ዘመቻና
ወንጀላ ነበር። ይኸውም ሕወሐት አብያተ ክርስቲያናትን ያቃጥላል፤
ይዘርፋል የሚል ክስ ነበር። በእማጽያኑ ቁጥጥር ሥር ባሉት ግዛቶች
ወስጥ ስላለው የሃይማኖት ነፃነት የቴሌቪዥን ዜና ዘገባ በማዘጋጀት
ሕወሐት የቀረበበትን ክስ ለማስተባበል የሚችልበትን ሁኔታ በማመቻቸት
ከስምምነት ለመድረስ አቀድኩ።

ይህን ሥራ ሊያከናውን ይችላል ብዬ ያመንኩብት የጹር ዓደኛዬና
የቀድሞው የቢቢሲ ዘጋቢ ኤድዋርድ ሚልነርን ነበር።

ሚልነር ትግራይን በተመለከተ ለቻነል አራት ዘገባ ለማቅረብ
ፍላጎት እንዳለው ልጠይቀውም ወሰንኩ። ሚልነር እንደተፈለገ የሚነጻ
ሰው አይደለም። ከብሩን የሚጠብቅ ሰው ነው። በመሆኑም በመስክ
ያየውን ነገር ከመቅረጽና ሪፖርት ከማድረግ ወደኋላ የማይል የፕሬስ
ነፃነትን የሚፈልግ ሰው እንደሆነም አውቃለሁ። ግራም ነፈስ ቀኝ
ፍላጎቴን ለማሳካት ይህን የመንደርደሪያ ነጥብ ለሕወሐት ባቀርብ
ውጤታማ እንደምሆን ተረዳሁ። ከልምድ እንደማውቀው ለማጽያን
ራሳቸውን ከሕዝብ ጋር የማስተዋዋቅ ፍላጎቴ አላቸው። ሕወሐትም
ከዚህ አስተሳሰብ ይለያል የሚል እምነት አልነበረኝም።

ተወልደ ገብሩ ዘንድ ታህሣሥ 10 ቀን ስልክ ደወልኩ። ጉዳዩን
ምን እንዳደረሰውም ጠየቅኩት።

“ምንም መልስ የለም። ሰዎቻችን በሥራ ተወጥረዋል። ስለዚህ
ላንተ ጉዳይ ቅድሚያ አይሰጡም።”

“ምናልባት የቴሌቪዥን ሽፋን እንድታገኙ ባደርግ ታስቡበታላችሁ።”
“ስለምን እንደሆነ ታይቶ።”
“በትግራይ ውስጥ ስላለው የሃይማኖት ነፃነት ነው የሚሆነው።
የሕወሐትንና የቤተክርስቲያንን ግንኙነትም ይዳስሳል። በውጊያ ድል
እያደረጋችሁ ይሆናል። ሆኖም በፕሮፓጋንዳው ጦርነት እየተሸነፋችሁ
ይመስለኛል።

“ለምን ይህን አልኩ?”
“ምሳሌ ልሰጥህ። በቅርቡ አብያተ ክርስቲያናትን በመዝረፍና
በማቃጠል ተወንጀላችኋል፤ አይደል?”

“አዎን።”
“ይህም ጉዳት አድርሰባችኋል።”
“በእርግጥ በሕዝባችን ዘንድና በዓለምአቀፍ ደረጃም ትልቅ ጉዳት
አድርሰብኛል።”

“ግን እውነት ነው?”
“ፍፁም ውሸት ነው። እንደዚያ አናደርግም።”

“ስለዚህ በመንግሥት የተቀነባበረባችሁ የፕሮፓጋንዳ ዘመቻ ነው
ማለት ነው። በሚገባ የተቀነባበረ ዘመቻም ይመስላል። ፊት ለፊት
የሚገኘውን የጥቅምት 19፣ “ዘ ታዲያምስ” ጋዜጣ ላንብብለህ።
የኢትዮጵያ መንግሥት አሁን ከደረሰበት የመበታተን አደጋ ለመውጣት
የቤተክርስቲያናትን ድጋፍ ይሻል። ፕሬዚዳንት መንግስቱ በቅርቡ
ሲናገሩ አገራችን የረጅም ዓመታት ታሪክ ሂደት ወጤት ናት።
የብዙ ሺህ ዓመታት ዕድሜም አላት። ይህ እውነታ የሚረጋገጠው
በአሁኑ ወቅት መኖራቸው በሚታወቀው ታሪካዊ ቅርሶቻችን ነው
ብለዋል። የሚገርመው ነገር ፕሬዚዳንት መንግሥቱ መንግሥታቸውን
ለዘብተኛና በመሻሻል ላይ ያለ አድርገው በማቅረብ በተቃራኒው
የተገንጣዮችን እንቅስቃሴ፣ ፀረ ቤተክርስቲያንና ኮሚኒስታዊ
አድርገው ያቀርባሉ።”

“ይሄንም እንብቤዋለሁ” በማለት ተወልደ አቋረጠኝና፡ “መንግሥቱ
ስለለውጥ የሚያወራው የሕዝብ ድጋፍ ለማግኘት ነው። በጦር ሜዳ
ሊያሸንፈን እንደማይችል ስላረጋገጠ የሚጠቀምበት የማታለያ ዘዴ
ነው።”

“ዋናው ጉዳይ ይሄ አይደለም። ዋናው ነገር ፀረ ቤተክርስቲያን
ናችሁ በመባል የጉደረውን ስማችሁን ለማደስ አንድ ነገር ብታደርጉ
ይሻላል። በእንግሊዝ የቴሌቪዥን ጣቢያ ስለዚህ ጉዳይ ቢዘገብ በጣም
ትጠቀማላችሁ። ፊልሙ አክሱምን ልጉበኝ ጥምቀት ላይ ስሄድ
ቢሠራ የበዓሉን ሥርዓትና ጠቅላላ ሁኔታውን በማሳየት ሕወሐት የዚህ
ታሪካዊ ቅርስ ተንክሳካቢ መሆኑን ማረጋገጥ ይችላል።”

“ጥሩ ሀሳብ ይመስለኛል።”
“እንግዲያው የቴሌቪዥን ሽፋን የሚሰጥበትን መንገድ ልፈልግ?”
“ትችላለህ።”
“ቢሳካልኝ ሸዛና የጉዞ ፈቃድ በጊዜው ልታዘጋጅልኝ ትችላለህ?”
“እችላለሁ።”

የመጨረሻዎ ደቂቃ

ከተወለደ ጋር ገንግሬን እንደጻፈሁ ወዲያውት ወደጓደኛዬ ሌድዋርድ ሚላነር በመደወል ወደትግራይ ለመሄድ ፈቃደኛ እንደሆነ ጠየቅኩት።

ፈቃደኝነቱን ገለጸልኝ። የቴሌቪዥን ጣቢያ ፍላጎቴን በፅሁፍ እንዳረጋገጠልንም ከረቡዕ ተር 19፣ 1991 በፊት ወደትግራይ ለመጓዝ መነሳት እንዳለብን ማሳሰቢያ በመጨመር በፋክስ ላክነው። ሁለት ሳምንታት አለፉ። ከሕወሓት ቢሮ ምንም መልስ አልመጣም። ግርብ ተር 4፣ 1991 ተሰዳት በኋላ ላይ ገን ተወለደ ደወለልኝ። “ሁሉም ነገር ተዘጋጅቷል መሄድ ትችላላህ” አለኝ። ከሌድዋርድ ጋር በመሆን ተር 9፣ ወደካርቱም በረርን። ከዚያ ሳምንት በግይዋላ ጊዜ ውስጥ በመኪና ቅድስቲቱ ከተማ አካሉም መድረስ እንችላለን።

ምዕራፍ አስራ ስምንት

የማይደረስበት ቅርስ

ካርቱም ላዩር ማረፊያ ሰንደርስ ከሰንደን የሕወሓት ቢሮ ከተሰጠን መለያ ቁጥር በስተቀር ቪዛ አልነበረንም። የኢምግራሽን ኃላፊው የተሰጠንን ቁጥርን በሚገባ ያውቃቸው ነበር።

ሻንጣዎቻችንን ሰብሰብን በመሄድ ላይ እያለን ድምጽ ማጎያው “ጆን ሌድዋርድ፣ ጆን ሌድዋርድ ኢሚግሬሽን ቢሮ በአስቸኳይ ይፈለጋሉ” የሚል መልእክት ሰጠን። ኤድ ወደዚያው አመራ። ሆኖም አልተመለሰም። ግማሽ ሰዓት አለፈ፤ ቀጥሎ አንድ ሰዓት፣ ከዚያም እኩል ሌሊት ሆነ። ላዩር ማረፊያው ጭር ብሏል። ኤድ በመጨረሻ ብቅ አለ። ግራ የተጋባ ቢመስልም ፈገግታ አልተለየውም።

“በሆነ ምክንያት ጆን ሌድዋርድ የሚል ሰም የፖሊሶቹ የሰም ዝርዝር ውስጥ አለ። ሰሜ ጆን ሌድዋርድ ሚላነር መሆኑን ብነግራቸውም ሊገባቸው አልቻለም። ፓስፖርቱን ይዘውታል። ነገ ጠዋት መጥቼ መውሰድ ይኖርብኛል” አለ ጓደኛዬ። መኪና ተልኩልን ስለነበር ጭር ባሉት የካርቱም አውራጉዳዎች በየቦታው የሚታዩትን ከላዎች የይለፍ ፈቃድ እያላየን ማለፍ ነበረብን።

ከ1981 እስከ 1986 ሱዳን ነበርኩ። አገሪቷንም በተደጋጋሚ ጎብኝቻለሁ። አሁን ገን ሁኔታው የተለወጠ ይመስላል። ከላዎቹ አዲስ ናቸው። ቀድሞም ካርቱም ጽዳት የጎደላትና የውሻ መንጋ የሚተራመሰባት ከተማ ብትሆንም፣ ዛሬ ደግሞ ይብሉን አስቀያሚ ሆናለች።

ወደከተማው መሐል እንደደረሰን ከቪክቶሪያ ቤተመንግሥት በስተሰሜን ወደሚገኘው ወደሸሪያ ኤል ኒል አቅጣጫ ወደቀኝ ታጠፍን። በዚህ ቦታ ነበር በ1885 ጄኔራል ቻርለስ ጉርደን በግህዳሰቶች (ደርቡሾች) የተገደሉት።

“ሻሪያ ኤል ኒል” ማለት “የዓባይ ጎዳና” ማለት ሲሆን፣ በርግጥም እየተጓዝን የነበረው በዓባይ ወንዝ ዳርቻ ነበር። የመጨረሻውን ከላ አልፈን ነጭ ጥቁር ዓባይ የሚገኘውን አጠገብ ካለው ሒልተን ሆቲል ደረስን። ወደመኝታ ከፍሌ እንደገባሁ የታየኝ ነገር ሸድካ ከቶኒክና በረዶ ጋር አዝገሮ መጠጣት ነበር። ሆኖም ከ1980 አጋማሽ ወዲህ በሱዳን ምድር የሸሪላ ሕገ በመደገገት የአልኮል መጠጥ ከልክሎ ነበር።

በቤንጋታው ከኤድ ጋር ታክሲ ተከራይተን ሰለጥኳችን ለመነጋገር ወደ ማህበረ ረድኤት ትግራይ (ማረት) ጽህፈት ቤት አመራን። ፎቅ ላይ እሚገኘው ጽህፈት ቤት እንደገባን ግድግዳው ላይ በተሰቀለ ጥቁር ርሷን ገይ ስጥችን በቸክ ተጽፎ እየን። ሆኖም ማንም ሰው ሊያስተናግደን አልቻለም። በካርቱም የሕወሓት ተወካይ ከነበረው ከኃይሌ ኪርሰም ጋር ለመገናኘት አልቻልንም። ወትርውኑም

የማያሰተግምነው የክርቲም የሰለክ መስመር መላ በመላ የተባላቸው ይመስላል።

“ወደ ሕወሐት ቢሮ መሄድ አንችልም” በማለት አንዱን የማረት ኃላፊ ጠየቀው።

“እዚህ ብትቆይ ይሳላል። ኃይሉ ከሮስን እንፈልግላችኋለን” አለን።

እኩለ ቀን ሆነ። ነገር ገን ጉንም መልስ አላገኘንም። በመጨረሻም ሌድ ፓስፖርቱን ለማምጣት በታክሲ ወደአየር ማረፊያው ሄደ። እኔም ኃይሉን መጠበቅ ጀመርኩ። ከሁለት ሰዓት በኋላም ሌድ አልተመለሰም። የሕወሐቱም ባለሥልጣን ብቅ አላለም። ስለጉዟችን የሚያናግረኝ አንድም ሰው እንኳ አላገኘሁም።

ቀድሞ ይገድሉኝ ይሆናል ብዬ የፈራሁት ሰውዬ እኔን ትግራይ ለመውሰድ እምብዛም አለመጣደፋቸው ገረመኝ። ሰንቴን ስመለከት ሰባት ሰዓት አልፏል። ከአንድ ሰዓት ቆይታ በኋላ በካርቱም ያሉ መሥሪያ ቤቶች ሁሉ ይዘጋሉ። ምናልባትም የማረት እና የሕወሐትም ቢሮዎች እንደዚሁ ይዘጋ ይሆናል። በዘንጋታው ደግሞ ዓርብ የእስላሞች የዕረፍት ቀን ስለሚሆን ከቅዳሜ በፊት ምንም ግድረግ አይቻልም።

ኤድንስ ምን ዋጠው? ምናልባት ወደሆቲሉ ሄዶ እንደሆነ ለማረጋገጥ ወደዚያው ለመደወል ሞከርኩ። አልቻልኩም፤ ብስጭቴ እየጨመረ ሄደ። ለሐይሉ ከሮስ የሆቲሉን ቁጥር በመተው ሲመጣ እንዲደውላልኝ መልእክት ጽፈኛ ቢሮው ውስጥ ለነበረው ሠራተኛ ሰጥቼ ታክሲ ፍለጋ ወደጎዳናው ወጣሁ።

በመጀመሪያ ያመራሁት ወደሐላተን ነበር። ኤድ ግን በዚያ አልነበረም። ተመልኼ ወደ ማረት ቢሮ ሄድኩ። እዚያም የለም። በመጨረሻ ባለታክሲውን ወደአውሮፕላን ማረፊያ እንዲወስደኝ በመጠየቅ ወደዚያው አመራሁ። ከብዙ ውጣ ውረድ በኋላም ሌድ በፖሊስ ቁጥጥር ሥር ውሎ “በምርመራ” ላይ እንደሆነ ለግወቅ ቻልኩ።

- “ገብቼ ላየው እችላለሁ?”
- “አትችልም።”
- “ተጨማሪ መረጃስ ግንኙት እችላለሁ?”
- “አትችልም”
- “መቼ ይፈታ ይሆን?”
- “ነገ! ተነገ ወዲያ ምናልባትም ቅዳሜ” አለኝ አንዱ ነጋዴ።
- “ብሔራዊ የፀጥታ ፖሊስ ነው ያገተው፤ ከቀዎች ናቸው። ምንም ግድረግ አይቻልም።”

በዚህን ጊዜ ነበር ነገሩ ይበልጥ ያሳስበኝ። ወደአውሮፕላን ማረፊያው የመረጃ ኪዩብክ ሄጀ የእንግሊዝ ሌምባሲን አድራሻ እንዳገኘሁ አቅራቢያዬ ወደሚገኘው የሕዝብ ስልክ በመሄድ ደወልኩ። መልስ የሚሰጥ አልነበረም። ወደሌምባሲው አመራሁ። ያገኘኋቸው ሁለት ዲፕሎማቶች አልኩል እየጠው ነበር። የገጠመኝን ችግር

በመንገር ያገዙኝ ዘንድ ይገኛው ወደ አውሮፕላን ማረፊያ ሄድኩ። እነርሱም ምንም ሊያደርጉ አልቻሉም። ግራ ተጋብተን ሳለን ስለባሕረ ሰላጤው ሁኔታ ከሱዳን ወታደራዊ አምባገነን መሪ ጄኔራል ዑመር አልበሽር ጋር ለመወያየት የፍልጠጤው መሪ ያሲር አራፋት በሊቢያ ጄት አውሮፕላን ጣቢያው ደረሱ። አውቶግቲክ መሣሪያ ያገኘቡ ወታደሮች አካባቢውን በመውረር አላሬ አገግረውን በፀረ ምዕራባውያን አርበኝነት ስሜት አሸበሩት።

ዲፕሎማቶችም ቢሆኑ ደስተኞች አልነበሩም። “ግንኛውም የእንግሊዝ ዜጋ ከዚህች አደገኛ አገር ይራቅ የተባለበት ምክንያት አሁን ይገባህ ይሆናል” አለኝ አንዱ ወደጆሮዬ ጠጋ በማለት።

ተስፋ ስለቆረጥን ዲፕሎማቶቹ ሐላተን ሆቴል አድረሰውኝ ወደየቤታቸው ሄዱ። ከምሽቱ እራት ሰዓት በኋላ ሌድን በሆቴሉ መዝናኛ ሳሉን ውስጥ አየሁት። ታላቅ እርይታ ተሰግኝ። ፊቱ ጭፍግግ ቢልም ደህና ነው።

ሲቀመጥ እጁን ከፍ አድርጎ አሳየኝ። ጣቶቹ በቀለም ተለውሰዋል። “አሻራዬን ሲያነሱ ነው እንዲህ ያደረጉኝ” አለ። ከዚያም ጂን ተኒክ አዘዘ። አጉል ድካም ነበር። በመጨረሻ አልኩል የሌለው የጥቀ ቢራ መጠጣት ነበረበት።

ጉዞው

እንደተፈራው ሌድ የተያዘው በሱዳን የብሔራዊ ፀጥታ ፖሊስ ሳይሆን በሱዳን ሚንስቴር ጋር ትርጉሜ ነበር። “ጂን ኢድዋርድ” የተባለ አንድ በዓለም አቀፍ የዕዕ አዘዋዋሪነት ወንጀል የሚፈለግ ሰው እየታደነ ስለነበር ነው በሌድ ላይ ይህ ችግር የተፈጠረው። በተጨማሪ ግን በሌድ ፓስፖርት ውስጥ የኩሎምቢያ ቪዛ ተመትቶ በመታየቱ የፖሊሶቹ ጥርጣራ ጨመረ። ምክንያቱም ኩሎምቢያ በኩቲይን ዕዕ ንግድ የታወቀች ናትና ነው።

የሌድ ለጅነል እራት የቴሌቪዥን ዜና ለመዘገብ ወደዚያ መሄዱ ቢነገራቸውም አልተቀበሉትም። በእንተርፖል የተላለፈው የዕዕ አዘዋዋሪ ጭቅጫ ከሌድ ጋር አለመመሳሰሉም ደንታ አልሰጣቸውም። ደንቱ ከርቶግራፋ ጋር የጣት አሻራው ተልኮ ስለነበር የግታ ግታ አንዱ መርግሪ የጣት አሻራዎቹን የግንገፀር ተግባር እንዲከናወን ሃሳብ አቀረበ። ከዚህ በኋላ ነበር ሌድ የተለቀቀው።

በግንባቱ የሕወሐት ተወካይ ሐይሌ ከሮስ ወደሐላተን ሆቴል በመጣ ጊዜ ጭንቀታችን ተወገዶ ነበር። ገጠመኛችንም ለሐይሌ አጫወትነውና ሳቅ በሳቅ ሆንን።

ተከታይ ሥራ ለጉዟችን ስለሚያስፈልጉን የጉዞ ዕቃዎችና መሣርያዎች መወያየት ነበር። ኃይሌ ከሮስን እያጠናሁት ነበር። ለመገባባት የግንባታ ገር ዘመናዊ ሰው ነው። በግልጽ ለቀመለት ዓላማ ራሱን አላልፎ የሰጠና የኢትዮጵያን መንግሥት ለመጣል ከመታገል በስተቀርም በኔ ላይ እደጋ ለግድረሰ የግያሲር ሰው እንደሆነ ገመትኩ።

ውይይታችን እንደቀጠለ ባለፉት ወራት ስለአግደዎት በአለም ላይ ተርጉሞ የነበረው አስተሳሰብ ምንኛ የተላላተ እንደነበር አወቅሁ። ለአዲሱም ሁኔታዎች እጅ ብወደቅ ይደርሱብኛል ብዬ ያሰብኩት ፍርሃትና ጭንቀት ከሐይሌ ከርሰ ወጻጃዊ አቀራረብ አኳያ ሲታይ ተወባጭ ያልሆነ ነበር።

በግግሩ ሐገሥ የሚገደብ ሰው ሐገሥ ታላላ ተቀላቀለን። ወደአክሱም አጅቦን እንዲሄድ መመደብን ገለጻልን። የትውልድ ቦታው አክሱም የሆነው ሐገሥ ከሥራችን መጠናቀቅ በኋላም አብርን እንደሚመለስ ነገረን።

ከሰዓት በኋላ የፈቃድ ወረቀታችንን አወጣን። ምሽቱ ሲታረብ ደግሞ ከአንድ ሱዳን ውስጥ ከሚኖር ኤርትራዊ ነጋዴ ጠንካራ ተጥታ ላንድክናዘር በቀን 200 ዶላር ሂሳብ ተከፍተርን። ተስፋይ የተባለ ጎበዝ ሾፈር ተመድቦልን ለመጠባበቅም ስድስት የነጻጅ ጆሪካኖችን ያዘን። በአደገኛ ተራራማ መንገዶች ላይ ሌሊት ሌሊት መጓዝ ነበረብን። ይህም ያሰረለንው የመንግሥት አውርጥላኖች የትግራይን ሰማይ ቀን ቀን ስለሚቃኙ ነው።

በነጋታው አላድ ጎሐ ላይቀድ የካርቱምን ከተማ ለቀን ወጣን። ከፈቃድ ወጻላው በመቶ ኪሎ ሜትር ሆኖ ወደተዘረጋው የሱዳን በረሃ በመገሰገስም ጎረቤታችንን ተያያዝነው። ሾፈራችን ተስፋይ ፍፍ ይመስላል። ጎረቤታችን ነው። ጥርሱ በሲጋራ በልሳል። ዓይኖቹ ይቅበዘበሳሉ። መኪናዎንም በድንቅ ሁኔታ ያሸከረከራታል። በሚገባ መንገዱንም ያውቀዋል። ሐገሥ ከጎሐ ተቀምጧል። እኔና አድ ከኋላ ነበርን።

ዓላማችን በዚህ ዕለት ምሽት ከሰዓት ከተማ በመገባት ወደትግራይ ለመጓዝ በመጠባበቅ ላይ ከሚገኙት የግሀበር ረድኢት ትግራይ መኪናች ጋር በመገናኘት ከነርሱ ጋር በመሆን ወደአክሱም መሄድ ነበር። በአንድ ላይ መጓዙ ለደህንነታችን ዋስትና እንደሚሆን ሐገሥ ገልጿል።

ከካርቱም እስከ ከሰዓት ያለውን ምድር ሲመለከቱት ያስፈራል። ለጥ ያለና ከአድማስ ባሻገር ሰማይና ምድር የተገናኘ ይመስላል። እኩለ ቀን እካባቢ በድርቅ ላቢያ በሞቱ የበርካታ ፍጥሶች፣ በጎችና ከብተች ጥንብ ወደተከመረበት ቦታ ደረሰን። በሱዳን የደረሰው ድርቅ ያስከተለው ጉዳት መሆኑን ተገነዘብኩ። አምባገነኑ መንግሥት ግን የዚህ ሁሉ ህዝብ ስቃይ እየታየው ሥልጣኑንና ክብሩን ለመጠበቅ ሲል ሐቅን ደብቆ ተቀምጧል። ግና እኔም እነዚህን የመሳሰሉ አምባገነኖችን ነበር ስደገፍ የቆየሁት። እኔን ታዲያ ግን ረራጅ አደረገኝ? ተቀርቋል ለሆነ እችላለሁ? እስካሁን ምን ላደርግ ነው የቆየሁት? እነዚህን ከመሳሰሉ አምባገነኖች ጋር ያለኝን ግንኙነት እንኳን እስካሁን ድረስ አላቋረጥኩም።

ከሰዓ

በዚያ ዕለት ሰምንት ሰዓት እካባቢ አሸግግ ደለል ያዘለው ለትቦራ ወንዝ ከተከዘ ወንዝ ጋር የሚገናኝበትን ሥፍራ አቋረጥን። ባጭር ጊዜ ያን ረጅም በረሃ በግዳረጥ ወደአክሱም መታረቢን ባሰብኩኝ ጊዜ ተገረምኩኝ። ከአንድ ወር በፊት ይህ ርቀት እንዲህ ይጠባል የሚል እምነት አልነበረኝም። በጥንት ዘመን ዕብራውያን በፈለሱ ጊዜ የቃል ኪዳንን ታቦት ይዘው እነዚህን ወንዞች በመከተል ኖሯል ወደኢትዮጵያ የገቡት። እነዚህ ታላላቅ ወንዞችም ምድሪቱን እየሸረሸሩ ቆራርጠዎታል። የሱዳንን የተጠመቀ በረሃዎች እያጠገቡ ከላይ ወንዝ ጋር ተደባልቀው በኢለፋንታይንና በላክሰር በኩል ዘለቀው አቢንዶስንና ካይርን አልፈው ከሚገተሩት ያን ባሕር እንደሚደባለቁ ላሰብ እኔም በሰሜን ባሕር ሰጠዎኩ።

ከቀኑ ዘጠኝ ሰዓት ጥቂት እንዳለፈ ከሰዓት ደረሰን። ከተማዋ በተምር ዛሬች የተከበበች የምድር በዓ ገነት ስትሆን? በእካባቢዋ ወደ 750 ሜትር ከፍታ የሚጠጋ አንድ ልዩ አለታማ ኩረብታ ይታያል። በእካባቢው ብቸኛ የሆነ ቀይ ኩረብታ ባሻገር ያሉት የኢትዮጵያ ደጋግ ተራራዎች መኖርን የሚያሰሰር ይመስላል።

ኢትዮጵያ ጠረፍ ለመድረስ ጥቂት ኪሎ ሜትርች እንደቀሩን ላውት ተደሰትሁ። ሰዎች ልብ የሚያልጡትን መቀት ሳይፈሩ፣ አባራጭውን ጉዳና እያውካኩበት ከወዲያ ወዲህ ይላሉ። የአቢሲኒያ ደገኞች የምርት ውጤቶቻቸውን ከቆለኞቹ ጋር ይለዋወጣሉ። ይከራከራሉ። ጉረፊያው ዘላን የሚያተረመርሙ ገመሱቹ አጠገብ አገሩን እንፈራጦ ቢቀመጥም ዓለምን በንቀት ዓይን የሚመለከታት ይመስላል። መሰሪያው ለግኝ ዘባተሎውን ለብሶ የሚመጸውቱትን ይመርቃል። ያልሰጡትን ይረገግል። ሕገግት በየመንገዱ ላይ እየተጫጫሁ ይበርቃሉ።

ሐገሥ ሾፈራችንን ጣራው ጠፍጣፋ ወደሆነ ከተማው ዳርቻ ወደሚገኝ ቤት እንዲያመራ አዘዘው። “ጊዜው ደርሶ ጠረፋን እስከናጸርጥ ድረስ እዚህ ግረፍ አለባችሁ። በአሁኑ ወቅት የሱዳን ባለሥልጣናት ምን እንደሚያደርጉ መተንበይ እስካጋሪ ነው። ስለዚህ አርፋችሁ ቤት ውስጥ ብትቀመጡ ይሻላል።”

“እዚህ የሚኖረው ግን ነው?” ስለ ጠየቅኩት ከመኪናው እየወረድን ላለን።

“ይህ የሕወሐት ቤት ነው” አለ ሐገሥ ወደገቢው እየመራን። ገጭና በርካታ ክፍሎች አሉት። “አረፍ ባሉ ለግሸለብ ኮኅላችሁ ጥክሩ። ረጅም ገቢ ነው የሚጠብቀን።”

ከድንበሩ ባሻገር

ከቀኑ አስራ አንድ ሰዓት ሲሆን፣ ከሰላን ለቀን በመውጣት በከተማውና በቀዩ አለታማ ኩረብታ መካከል ባለው ሠፊ ሜዳ ላይ ቆምን።

“አሁን በትክክል የት ነው ያለው?” በማለት ሐጉስን ጠየቅኩት።

“አ ... ይህ ቦታ ድንበሩን ከማቋረጣችን በፊት ኩንቮዩ (ቅፍለቱ) የሚሰባሰብበት ቦታ ነው። ምናልባትም ግማሽ ሰዓት፣ አለያም አንድ ሰዓት እንጠብቃቸዋለን። ከዚያ በኋላ ገዛ እንጀምራለን።”

በዚህ መካከል ኢድ የተሰጠውን ካሜራውንና ግብዓቱን ተሸክሞ ከመኪናው በመውረድ የርዳታ መኪናዎቹ ሲደርሱ ለመቅረጽ አመቺ ቦታ መፈለግ ጀመረ።

ይኼኔ ለቻነል አራት የሚያቀርበው ቅንብር ሃይማኖት ብቻ ሳይሆን፣ በትግራይ ውስጥ ስለተባባሰው ረሃብ ጭምርም እንደሆነ ተረዳሁ።

ቀስ በቀስ ፀሐይዋ ስትጠልቅ የምሽቱም አየር እየቀዘቀዘ መጣ። ባሻገር ሰዎች ወዲያና ወዲህ ይላሉ። የሕፃናት ጨዋታ፣ ሳቅና ቀጭን ድምጽ በሩቅ ይሰማል። በዚህ ሁኔታ ወደኛ በመቃረብ ላይ ያሉ የመኪናዎች ድምጽና የማርሽ ቃቃታም ይሰማኝ ጀመረ። ዘወር ብዬ ከበስተጀርባዬ ስመለከት የመብራት ብርሃን አየሁ። ትንሽ ቆየት ብለው ወደሃያ የሚጠጉ መርሴዲስ የጭነት መኪናዎች እስኪበቃቸው ተጭነው መጡ። ከጭነቱ ከብደት የተነሣ ሞላቸው ሰምጧል። ሻንቢያቸውም እየተንቋቋ ነበር። ቀስ በቀስም ከከተማው ሌሎች ተጨማሪ መኪናዎች በመምጣት እየተደባለቁ በመንገዱ ላይ በረድቆ ቆሙ። የምሽቱ አየር በመኪና ድምጽና በአባራ ተጋረደ። በመጨረሻም ልክ ምልክት የተሰጣቸው ይመስል ሁሉም በአንድ ጊዜ ገዛ ጀመሩ።

ይህን እንደተመለከትኩ ወደላንድክሩዙፍ ሩጫ ጀመርኩ። ስደርስ ሐጉስ የኢድን ካሜራና መሣሪያዎች ወደመኪናው ውስጥ በማስገባት እያገዘው ነበር። ከዚያም ኩንቮዩን (ቅፍለቱን) መከተል ጀመርን። መንገዱ በዘመናት የመኪና ምልልስ የተሸረሸረ ነበር። ፈጣን የሆነው የመኪናችን ሸፈር ተስፋይ ከኋላ በመቅደም ብዙ መኪናዎችን ካለፈ በኋላ ቅፍለቱ መካከል አሰገባን። ዙሪያችን በአባራ ከመሸፈኑ የተነሣ ጥቂት ሜትሮች እንኳን ፊት ለፊት ለማየት አዳጋች ነበር። የመጣውን ለመቀበል ወሰንኩ።

ከምሽቱ አንድ ሰዓት ከመሙላቱ በፊት ሱዳን ድንበር ደረሰን። ከላ ስለነበረ ወታደሮቹ በፋናስ ሰነዶቻችንና መታወቂያዎቻችንን ማየት ጀመሩ። መኪናዎቹ አንድ በአንድ እያለፉ ነበር። ተራችን ሲደርስ ሐጉስ ከመኪናው እንዲወርድ ታዘዘ። መኩንጉም እኛ ወደተቀመጥንበት በእጁ እያመለከተ ሐጉስን በጥብቅ ይጠይቀው ነበር። ከዚያም ፓስፖርታችንን ተጠየቅንና ለጥቂት ደቂቃዎች በመኪናው መብራት አማካይነት ተመረመርን። ከዚያም መኩንጉ እኛን ቸለል በማለት ቀጥሎ የጭነት መኪና ውስጥ ያሉትን ተሳፋሪዎች ለማስፈራራት ተንቀሳቀሰ።

ሐጉስ የመኪናውን በር በኃይል ዘጋው።

“ችግር ተፈጠረ እንደ?” ስለ ጠየቅኩት በመረበሽ ሰሜት። ተመልሶ ገብቶ “ምንም ችግር የለም፤ አትጨነቅ” አለኝ ፈገግ ብሎ። “ኢድን አንደገና አያስሩትም። መሄድ እንችላለን” አለኝ።

በትግርኛ ሸፈራችንን የሆነ ነገር ነገረው። በዚህን ጊዜ ተስፋይ የመኪናዎን የእጅ ፍሬን በመልቀቅ ቢንዚን ሰጥቶ ተንቀሳቀሰ።

ትግራይ ከመግባታችን በፊት በህዝባዊ ግንባር ሃርነት ኢርትራ ተጥጥር ስር ያለን መሬት ማቋረጥ እንዳለብን አውቂያለሁ። ግንባሩ ከሕወሐት በፊት የተቋቋመና ለ30 ዓመታት ኢርትራን ነፃ ለግውጣት የተዋጋ ነው። በጉዲችን ወቅት ስለሁለቱ ግንባሮች ግንኙነት እንዲነግረኝ ሐጉስን ጠየቅሁት።

“በቅርብ እንተባበራለን። ነገር ግን ሕግሐሊ የሚታገለው ኢርትራን ራሷን የቻለች አገር አድርጎ ለመመሥረት ሲሆን፣ እኛ ሕወሐቶች ግን መገንጠል አንፈልገንም። ኢትዮጵያ ውስጥ ዲሞክራሲያዊ መንግሥት በምርጫ እንዲመሠረት የሚያስችል ሁኔታ እንዲፈጠር ነው የምንፈልገው።”

“ይህን ለማምጣት መንግሥቱ ኃይለማርያምን መገልበጥ አለባችሁ?”

“እንደታ! እርሱና የሠራተኛ ፓርቲው ናቸው የአገሪቱ ነፃነት ዋነኛ እንቅፋቶች።”

ግማሽ ሰዓት ያህል ተጓዝን። ከፈታችን ምንም መኪና አልነበረም። ወዲያውት ግን መብራት ታየን። የነበርንበት ቦታ በኩረብታዎች የተከበበ ሸለቆ ሲሆን፣ በርካታ የጭነት መኪናዎች ቆመውበታል። እኛም ቆምን።

“ለምንድነው የምንቆመው?” አልኩት ሐጉስን።

“ከኋላችን የቀሩት መኪናዎች እንዲደርሱብን እንጠብቃቸዋለን። የሕወሐት ታጋዮችንም እናሳፍራለን። በጥበቃ ረገድ ያግዙናል።”

ከዚያ በኋላ ሐጉስ ምንም ሳይነግረን ከመኪናዎ ወርዶ ተሰወረ። ኢድም ካሜራውንና የእጅ ባትራውን ይዞ ሄደ። ከጥቂት ደቂቃዎች በኋላ እኔም እግራን ለማፍታታትና ውጪውን ለመቃኘት ወጣሁ። ሰማዩ ላይ ከዋከብት ብልጭ ድርግም ይላሉ። ሩብ ጨረቃም ታበራለች። መብራታቸውን ያጠፉ መኪናዎች ጥላ ይታዩኛል። በስተቀኝ የግራር ዛፍ፣ ባሻገር ነጭ ቋጥኝ ያለበት ኩረብታ ብርሃን የሚተፋ ይመስላል።

ዓይኔ ጨለግውን እየተለማመደ ሲመጣ ከበፊቱ ይልቅ በአካባቢው ምን እየተደረገ እንዳለ ለማየት ቻልኩ። በቡድን በቡድን የሆኑ አሳሪ ፋና መሰል ሰዎች በየቦታው ተበታትነው ይታያሉ። ግማሾቹ ቆመዋል፤ ሌሎች ደግሞ ቁጢጥ ብለዋል። በዝቅተኛ ድምፅ ይነጋገራሉ። ሱዳን ውስጥ እያለን የጠብመንጃ ምልክት እንኳን አላየሁም ነበር። አሁን ግን ሁሉም አውተማቲክ መሣሪያ ታጥቋል።

በስጋት እንደተዋጥኩ በተደረደሩት ከባድ መኪናዎች መካከል ሰሄድ ሐጉስን የውጊያ ልብስ ከለበሱ በርካታ የሕወሐት ሰዎች ጋር

ሲወያይ ተመለከትኩ። ወደርሱ እየተቃረብኩ ባለሁ የከላሽንኩ ቃታ ቀጭ ሲሮ ሰግሁ። የሚገድሉኝ አሁን ነው አልኩ በልጤ።

ይሁንና ሐገሥ በደንብ ተቀብሎኝ ከሌሎቹ ሰዎች ጋር አስተዋወቀኝ። የሰግሁት ድምፅም የቃታ አልነበረም። እንደ ተዋጊ በጥንቃቄ መሳፊያውን በግጽጽት ላይ እንደነበር ተረላሁ። ኃፍረት ተሰግኝ። ከእነገሩም አግጽኦን ላምናቸው ግላሁ።

የመዘገየታችን ምክንያት ያንድ ከባድ መኪና ድንበሩን እንደተሻገረ ጎግ መፈንገጥ ነበር። ተጠባብቆ በአንድነት መጓዝም ፖሊሲያቸው ስለሚመስል ይህን መፈጸም ነበረብን። ከዚያ በኋላ ግን ያለግዳረጥ ሁለት ሰዓት ያህል ተጓዝን።

ከምሽቱ አምስት ሰዓት ገደግ እንደገና ቆምን። ርገጠኛ ባለሆንም የተንጣለለ ሜዳ መካከል ያለን መስሎ ተሰግኝ። መኪናዎቹ ሁሉ በተርታ ተጠጋግተው በመቆም። መብራቶቻቸውን አጠፉ።

“በዛሬው ሌሊት ከዚህ በኋላ አንጓዝም” አለ ሐገሥ።
“ሰግን?”

“በአቅራቢያችን መጠለያ አለ። ነገን በዚያ እናሳልፋለን። ወደሚቀጥለው መፍረሻችን አሁን ለመንቀሳቀስ ብንሞክር ጎሕ ከመቅደዱ በፊት ልንደርስ አንችልም።” ሐገሥ ይህን ብሎ የያዘውን ከላሽንኩቭ እንዳቀፈ ተኛ።

ቁርስ በተሰነይ

እግሮቼን በተከፈተው የላንድክሩዘር መስኮት አውጥቼ ለመተኛት ሞክርኩ። ከጥቂት ሰዓታት የቅዠት ዕንቅልፍ በኋላ ግን የመኪናዎች ጫሰ ሽታ ቀሰቀሰኝ። ከዚያ ግን ብዙም ርቀት አልተጓዝንም። ምናልባትም ግግሽ ኪሎ ሜትር ብንርቅ ነው። ኩንሾዩ (ቅፍለቱ) ረጃጅም ዛፎችና ጥቅጥቅ ያሉ ቅጠሎች ወጻሉበት ጫካ በመገባት ተሸሸገ። ሁሉም ካሚሮኖች፣ የኛም መኪና ጭምር ሸራ ለበሰ። “እንዳያንፀባርቁ ነው” አለ ሐገሥ። “የሚያንፀባርቅ ነገር ካልታየ በስተቀር ከአየር ምንም ስለማይታይ ሚግ አብራሪዎቹ አያደገንም። እንደዚህም ተጠንቅቀን እንዳንደ ለአደጋ የምንጋለጥበት ጊዜ አለ። ምክንያቱም ፓይለቶቹ እኒህን መሰል ዛፎች ያሉበትን ቦታ የርዳታ አህል የጫኑ ካሚሮኖች ይደበቁባቸዋል በሚል ግምት በምስ ይደበድባሉ።

መኪናዎቹ እንደተደበቁ ጎሕ ቀደደ። በዚህ የግለጻ ወጋጋን ውስጥ በአካባቢው የተቃጠሉና የጠቆሩ ሦስት የግርባሩ ሰዎች ስብርባሪዎች አየሁኝ። “ከጥቂት ላምንታት በፊት ነው የመቷቸው። መጥፎ አጋጣሚ ነበር” አለ ሐገሥ። ይህን ነገርኝ የዛፍ ቅርንጫፍ ነጠለና ከሌሎች ሸረሮች ጋር በመሆን የመኪናዎቹን የጎግ ጸካ ያጠፋ ጀመር።

ከጠየቁ ሁለት ሰዓት ገደግ ሥራው አበቃ። ሐገሥም በአቅራቢያችን ወደምትገኘው የኤርትራ ከተማ፣ ተሰነይ እንድንሄድ ሃሳብ አቀረበ።

“ምን ያህል ትርቃለች?”።
“ሩት አይደለችም። ግግሽ ሰዓት ያህል ብንሄድ ነው። ሚጎቹ የሚያተኩሩት ከፍተኛ ጥጋ ባላቸው ጊላግዎች፣ እንደካሚሮኖች ባሉት ላይ ነው። ብዙውን ጊዜ እንዲህ ባነስተኛ ቡድን በሚጓዙ ሰዎች ላይ አይተኩሱም። ሆኖም እንዳንድ ጊዜ በከተማ ውስጥ መኪናች ካዩ ወይም ብዙ ሕዝብ ተሰብስቦ ከተመለከቱ አደጋ ይጥላሉ። ተሰነይም ብዙ ጊዜ ተደብድባለች።”

ጊዜን ደስ የሚል ነበር። ትናንሽ ቁጥጥሮች መካከል የሚሸሉኩኩ ወርቅን እያየን በእግር ተጓዝን። ቦታው ከፍ ያለና ነፋሽግ ሲሆን፣ ባሻገርም ደብዘን ብለው የሚታዩ ረጃጅም ተራራዎች አሉ።

ተሰነይ ራሷ በተወረወረች አለታግ ኩረብታዎች የተከበበች ናት። በከተማዬ ውስጥ አንድም የሚንቀሳቀስ መኪና አልነበረም። ሰዎች ግን በየቦታው ይታያሉ። ሕጻናት፣ ፊታቸውን የተሸፈኑ ልጃገረዶች፣ በርካታ የታጠቁ ሰዎች፣ ሁሉም በወጻድነት ለሜት እጃቸውን በግወጫ ለላምታ ይሰጡን ነበር።

ከተማዬ ወድግለች። በየቤተኛ የጨጠጣ ውጊያ ለመካሄዱ ምልክቶች ይታያሉ። ግድግዳዎች በጥይት ተሰጽፈዋል፣ ከሬሎቹም ተደርገዋል። ከባላቸው ሙሉ በሙሉ የተቃጠለ ሆስፒታል ይታያል። የምንረገጠው ሁሉ ቀለህ ነበር።

“እዚህ ምን ተፈጥሮ ኖሯል?” አለኩት ሐገሥ።
“ከጥቂት ዓመታት በፊት መንግሥት ጦርነቱን አሸናፊ መስሎ በታየበት ጊዜ ተሰነይ የሕገሐኔ ጠንካራ ይዞታ ነበረች። የኢትዮጵያ መንግሥት ጦር ብዙ ጊዜ ከተማዬን ሲይዝ ገንባሩ ደግሞ መልሶ ያስለቅቅ ነበር። በርካታ ከባድ ውጊያዎች ተካሂደዋል። አስታቂና ደም እንደጉርፍ የረሰበበት ሥፍራ ነው። አሁን ግን የውጊያው ግንባር ከዚህ ስለራቀ ከምቡ ውርጅብኝ በስተቀር ሰላም ሠፍኗል።”

ከጥቂት ደቂቃዎች በኋላ ሐገሥ ወደአንዲት ትንሽ ሆቴል ይዞ ገባ። ወደገና የሚጠኑ ክፍሎች ተደርድረዋል። በገቢው ውስጥ ካለው ጥላ ሥር በርካታ ኤርትራውያን ቡና እየጠጡ ይሳሳቃሉ። አስተናጋጂ ሴት ወዲያና ወዲህ ትላለች። ገቢው በምግብ መጻዕ ተሞልቷል።

ከተገኘ ላይ የረረሰውን ውድመት ከዚህ ሁኔታ ጋር እያነጻጸሁ የሰው ልጅ ከግንኛውም የከፋ ሁኔታ ጋር ራሱን ግመሳሰል በመቻሉ ስገራም ሐገሥ ለሚጉን ያነበበው ይመስል፤ “እነዚህ ሰዎች ብዙም ነገር የላቸውም። ሆኖም ቢያንስ አሁን ነፃ ናቸው። ሁኔታዎችም ከቀን ወደቀን እየተሻሻሉ ነው” አለኝ።

ይህን እየነገረኝ ሳለ የተጠበሰ እንቁላላና ስድስት የሀገንድ ቆርቆር ቢራዎች ቀረቡልን ቢራውን እየከፈተኩ፤ “ይህን ለመሆኑ ከየት አመጡት?” ስል ጠየቅኩት።

“ሕግሐኢ አምና ምጽዋን ከመንግስት ካሰለቀቀ ወዲህ ቢራ አለ” በማለት ሐገብ በፈገገታ መለሰልኝ። ከዚያም ለራሱ የከፈተውን ቢራ ከተሳካጫ በኋላ “ከካርቱም መልስ ይህ ታላቅ የመዝናኛ ሥፍራ ነው፤ አይደለም” አለ።

ቢራችንን እየተሳካጫንም ከተሰነይ ነዋሪዎች ጋር ወራያችንን መጠራቀን ተያያዝነው። የመንደሪቱ ሰዎች እኛን ለማየት ቀስ በቀስ በሆቴሉ ገቢ ተሰበሰቡ። እኩል ቀን ገደማ ኤድ ይዟት በነበረችው ሬዲዮ አማካይነት የፋርስ ባሕረ ሰላጤን ዜና መከታተል ጀመርን። ዕለቱ ሰኞ፣ ጥር 14 ነበር። የኢራቅ ጦር ከኩዌት ለቆ እንዲወጣ የተባበሩት መንግሥታት የጣለበት ቀን ገደብ ነፃ እኩል ሌሊት ላይ ያበቃል። ይህን አሳዛኝ ዜና በመሰማታችን እየተከዘን ለጥቂት ሰዓታት በተሰነይ እረፍት ካደረግን በኋላ፣ ከቀኑ አስር ሰዓት ላይ ወደመኪናችን ተመለስን።

ምትሐቱና አሰደናቂው ነገር

ምንም እንኳን የዚያች ሌሊት ጉዞ በጠቅላላ የፈጀው አሰራሳንድ ሰዓት ብቻ ቢሆንም ዝንታለም የሚቀጥል ይመስል ነበር። ተሰነይን ለቀን ሰንወጣ አካባቢው በድቅድቅ ጨለማ ተወጦ ነበር። ተስፋይ እንደተለመደው መኪናችንን ከርዳታ መኪናዎቹ ኩንቮዩ (ቅፍለቱ) መካከል አሰገባት። ከዚያም በኢትዮጵያ ታላቁ የተራራ ሰንበለት ምዕራባዊ ገርጌ በኩል ሽቅብ መውጣት ጀመርን።

ከምሽቱ ሰዓት ሰዓት ገደማ ላይ ከሚከረቱት ጀሪካኖቻችን ውስጥ ነዳጅ ለመመላት ላንድኩርዞራችንን ለቀምን። እኔም ተኩራምኛ ከነበርኩበት መቀመጫ ነፋስ ለመቀበል ወጣሁ። ከኋላችን የነበሩት መኪናች መብራቶቻቸውን አብርተው ፍራንቻቸው እየተንላጠጡ ፊትና ኋላ ሆነው እንደ ባንድ እየቀረቡ መጡ። እናም የመጨረሻው መኪና እንዳለፈ እዚህች ቦታ ያደረሰችን እምላክ አመሰግንኩ። የተለመደውን ጉዞአችንን በመቀጠል ኩንቮዩ ጋ ለመድረስ ሸፈራችን በፍጥነት መንዳቱን ቀጠለ።

እየወጣን የነበርነው ተራራ አደገኛ፣ ጠመዝግዛና እንደ ፀጉር መያዣ የቀጠነ ሲሆን፣ አንዳንዴም ዓየር ላይ ተንጠልጥለን የቀረን እንመስል ነበር። ረጅም ርቀት ከተጓዘን በኋላ የመልክአ ምድሩ አቀማመጥም እየተቀየረ መጣ።

ባለፉት ጥቂት ሰዓታት የኢርትራን ጠረፍ አቋርጠን ወደትግራይ መግባታችንን አውቋልሁ። ቀስ በቀስ በሐሣብ ተዋጥሁ። ባለፉት ሁለት ዓመታት የደረሱብኝ ነገሮች ታወሱኝ። ተስፋ የቀረጥኩባቸው ጊዜያት በርካታ ነበሩ። ያደረግኳቸውን ምርምሮችና ያለፍኩባቸውን ጠመዝግዞ መንገዶች አሰብኩ። ይህ ሁሉ ድካም የቃል ኪዳንን ታቦት ፍለጋ ነው። ታዲያ ይህ ሥራዬ ከዝና ፍለጋ፣ አለያም ከስግብግብነት የመነጨ ጥቅም ላይ ያተኩረ ከሆነ እያደረግኩት ያለው የጀብድ ሥራ ከንቱና ዋጋ ቢሰ ሆኖ ታየኝ።

በዚያች በማደሪያው ቤተመቅደስ ያለው ቅዱሱ ታቦት በወርቅ ሊለበጥ ይችላል። ቁም ነገሩ ገን በገንዘብ የሚተመነው የጋው አይደለም። ዋጋ የማይተመንለት ውድ የእርኪዎሎጂ ቅርስም መሆኑም አይደለም። ታዲያ ፋይዳው ምንድነው? ዘለቂታዊ ፋይዳዎቹ በመላው ዓለም የተሠራጨው ምትሐቱ! አሰገራሚነቱና የሚጭረው ተስፋ ናቸው። በመሆኑም ለጊዜያዊና ጠፊ ጥቅም ተደልሎ በኋላ ከማፈር ይልቅ በክብር ተንቀሳቅሶ መከሰሩ በርገጥም ይመረጣል።

ጭር ያለው ጉዳይ

ነሕ ከመቅደዱ በፊት አሁን ለብሰንና ድካም ተጫጭን ወደአንዲት መንደር በደረሰን ጊዜ የመብራት ብልጭታም ሆነ ዝር የሚል ሰው አልነበረም። ሐገብ የተዘጋው በር እስኪከፈትለት ድረስ በኃይል ደበደበ። ከዚያም የኢድን ካሜራና መሣሪያዎች እንዲሁም ሻንጣዎቻችንን እንዳወረደን ተስፋይ መኪናችንን ሊደብቅ ሄደ።

የነበርነው ግግሽ ጉኑ ተሸፍኖ ቀሪው ግልጥ በሆነ ሥፍራ ነው። ሰዎች አልጋ መሰል የሆኑ ነገሮች ላይ ተኝተዋል። ሦስት ባዶ አልጋዎች ሰላየን ኢድ፣ ሐገብና እኔ በመቻኩል ወደነሱ አቅንተን ጋደም እንዳልን ወዲያው እንቅልፍ ወሰደን።

ከጥቂት ሰዓታት በኋላ ሰነቃ ወገግ ብሎ ነገቷል። ሁለቱ ጓደኞቼም አልነበሩም። በምትካቸው በርካታ የትግራይ ተወላጆች ከበው እየተመለከቱኝ ነበር። ሰላምታ ሰጥቻቸው ከራ እንዳልኩ አጠገቤ ወደነበረው በርሜል ሄጀ ትንሽ ትንሽ ውሃ በምታንጠባጠው ቧንቧ ፈቲን ታጠብኩ። ተመልሼም ግስታወሻዬ ላይ መጫጫር ጀመርኩ። ብዙም ሳይቆይ ኢድና ሐገብ ተመልሰው መጡ። የርዳታ መኪናቸው ያመጡት አሁን በሚታደልበት ወትት ፈልም እንስተው መመለሳቸው ነበር። የት እንዳለን ጠየቅሁ።

“ይህች ከተማ ሽራር ትባላለች” ሲል መለሰ ሐገብ። “በዚህ የትግራይ ክፍል ዋነኛና ጠቃሚ ከተማ ነች። የኩንቮዩ የመጨረሻ መድረሻም ነች። ካምፕዎቹ በሙሉ የጫኑትን አሁን እዚህ አራገፈዋል።”

“አክሱም ከዚህ ምን ያህል ይርቃል?”

“የአንድ ምሽት ጉዞ ነው። ሆኖም ብቻችንን መጓዙ ለደህንነታችን ጥፋ አይደለም። ሌላ ኩንቮዩ እስኪመጣ እዚህ መቆየታችን ይመረጣል።”

እኛ ሰዓቱ ላይ የነበረውን የቀን መቆጠሪያ ተመለከትኩ። ግክለኛ፣ ጥር 15 ነበር። ለጥምቀት በዓል የቀሩት ሦስት ቀናት ብቻ ናቸው።

“ብዙ መቆየት የሚኖርብን ይመስለሃል?”

“ሁለት ወይም ሦስት ቀናት፣ ምናልባትም ዕድለኛ ከሆንን ዛሬ ምሽትም እንንቀላቀስ ይሆናል።”

“ብቻችንን መጓዙ ለደህንነታችን አይበጀም ያልኩ ለምንድነው?”

“ምክንያቱም መንግሥት አበረራ ካለው ጦር ሠፈሩ ወደትግራይ ለደጋ ጣዮችን (አሻጥረኞችን) ይልካል። እነሱም በመንገድ ላይ በሚንቀሳቀሱ መኪናች ላይ ለደጋ ይጥላሉ። የኛ ዓይነት ላንድክሩዘር ሊያውም ጥቂት ሰዎች ያሉበትም ለዚህ ዓይነቱ ጥቃት ግላግነት የተመቻቸ ነው።”

“ኩንቮቶቼ በሆኑ ለአደጋ የተጋለጡ አይደሉም?”
“አይደሉም። ብዙ መኪናዎች ሲኖሩ ብዙ አሻቢዎች ይኖራሉ።”

ቀኑ ረጅም፣ አበልቺና ጥቃታማም ነበር። ተሰጥቶ በኋላ ላይ ለብዙ ሰዓታት ተሰውሮ የነበረው ሐጉስ መጣ። በምሽቱ የሚንቀሳቀስ ኩንቮይ እንደግዴና ለክፍሉ በኋላም፣ “ለሰዚህ ቢያንስ እስከ ነገ ድረስ እዚህ ብንቆይ ይሻለናል” አለ።

ፊታችን ላይ የሚነበበውን ድንጋጤ በተመለከተ ጊዜ ገን ሐጎስ ቀጠል አድርጎ፣ “ሆኖም ምርጫው የኖንተ ነው” አለ።

ኤድና እኔ በዚህ ጉዳይ ላይ ተወያይተን ውሳኔ ላይ ደርሰን ስለነበር ለሕወሐቱ ሰው ጠቂችንን ለመቀጠል መፈለጋችንን ነገርነው። ፍፁም የማይታሰብ ካልሆነ በስተቀር መሄዳችንን መረጥን።

“ያን ያህልም አስፈሪ አይደለም። ከጥምቀት በፊት እክለም መድረስ እንደምትፈልጉ ይገባኛል። አደጋውም ያን ያክል የሚያስፈራ አይደለም። ሆኖም ለድንገቱ አንድ የሕወሐት ታጋይ ለግንኙት እዋክራለሁ።”

አመሻሽ ላይ ጉዞ ጀመርን። ሐጉስ አጠገብ ፀጉሩን ያጥረረ የደሰደሰ ያለው ወጣት ተቀምጦ ነበር። ወደአራት ካርታ ጥይትና ከላሽንኩቭ ጠባቢዎች ታጥቋል። ላንድክሩዘር ውስጥ የትግርኛ የጦርነት ዘፈን እንዲዘፈንለት ደጋግሞ ይህ ወጣት ይጠይቅ ነበር።

ለብዙ ሰዓታት ዳጉቱን ወጣን። የውጫው የአየር ሁኔታ እየቀነቀነ ነበር። ጠባብ መተላለፊያ ወዳለው ከፍተኛ ቦታ በደረሰን ጊዜ በድንገት የታጠቁ ሰዎች መንገዳችንን ዘጉት።

ግጥመት መጣ፣ የሰግው ሐጉስ፣ “የሚያስጨንቅ ነገር የለም። እዚህ የሕወሐት ሠፈር አለ። መንገዱን የሚጠብቁት የኛ ሰዎች ናቸው” በማለት አረጋጋኝ። የመኪናውን በር ከፍተኛ ከተዋጊዎቹ ጋር የቃላት ልውውጥ ካደረገ በኋላ እንደነገሩ የተዘጋው ዘላ ተከፍቶ ጠቂችንን ቀጠልን። ከጥቂት ጊዜያት በኋላ ለጥ ወፋሉ አምባ ደረሰን። ተበታትነው ባሉት ጎጆዎች ውስጥ እሳት ጭልጭል ቢል አየሁ። ወዳንዱ ጉጆ ጎራ በማለትም ለግንብ ሰዓት ያህል አረፍን። ሻይ ከጠጣን በኋላ እንደተለመደው የሌሊቱን ጉዞ ቀጠልን።

ጊዜው ነገደ። እኔንም ሽለብ አደረገኝ። ስነቃ የተገነብኩት በአንድ ሽለቆ ገርጌ እየተጓዝን መሆናችንን ነበር። በስተገራችን ያለው ተራራ ድንጋያማ ሲሆን፣ በስተቀኛችን ደግሞ ጭው ያለ ገደል ይታያል። በዚህ ሽለቆ ውስጥ እያለን ከበላያችን ባለው ሰግይ ላይ ደግሞ ብርሃን የሚሰጥ በራሪ ነገር በከፍተኛ ፍጥነት ወደኛ እትጣጣ በመምጣት የመኪናችንን የፊት መስተዋት ለጥቂት በመሳት አልር ጠፋ።

ተሰፋይ ወዲያው ፍራን በመያዝ የመኪናውን መብራት አጠፋ። ሐጉስና ከሽራር የመጣው እጃቢ ከመኪናው ዘለው በመውረድ ከላሽንኩቭቸውን ይዘው ጥጋቸውን ያዙ። ሁኔታቸውን ያየ ትልጥፍና በተዋላበት ሁኔታ የተሰጣቸውን ሥራ ያለፍርሃት የሚሠሩ ጠንካራ ሰዎች መሆናቸውን በቀላሉ ይገነዘባል።

“ምን እየተካሄደ ነው?” አለ ኤድ መኪናው ተንሸራተ በቀመ ጊዜ ከነበረበት ከባድ እንቅልፍ ነቅተ።

“እርግጠኛ አይደለሁም፤ ገን የተተኩሰብን ይመስለኛል።” ከመኪናው ብንወጣ የተሻለ እንደሚሆን ሃሳብ ለግትረብ ስል እነሐጉስ እየሮጡ መጥተው መኪናው ውስጥ በመገባት ጉዞው እንዲቀጥል አዘዙ።

ከጥቂት ቆይታ በኋላ፣ “እንደሚመስለኝ አብሪ ጥይት ነው ያየነው” አልኩኝ።

“አዎን!” አለ ሐጉስ በርግጠኛነት። “ከበታቻችን ካለው ሽለቆ በርካታ ጥይቶች ተተኩሰውብናል” አለ።

ገን ያየው አንድ ብቻ ነው።

“አይደለም። በርግጥ እኛ አንዱን ብቻ ነው ያየነው። ሆኖም በርካታ ጥይቶች ላይተኩሉ አልቀሩም። የተለመደው አሰራር በእያንዳንዱ ካርታ መጀመሪያ ላይ ሁለት አብሪ ጥይት ግድረግ ነው። ይህም ተኳሾ ግላግውን እንዲያስተካክል ይረዳል። የተቀሩት ጥይቶች ገን ተራ ዓይነቶቹ ናቸው።”

“ይገርግል” አለ ኤድ።

ጥቂት ጊዜ በዝምታ ከተጓዝን በኋላ ሐጉስን፣ “ግን የተኩሰብን ይመስልሃል? ስል ጠየቅኩት።”

“የመንግሥት ትግራይ ይሆናሉ። እንደነገርኩህ መንግሥት በየጊዜው ወደትግራይ እነዚህን መሰል ሰዎች በመላክ ችግር ይፈጥራል። በሌሊት በሰምብ ሊደበድቡን አይችሉም። ስለዚህ በግታ የሚንቀሳቀሰውን ትራፊክ ለመገታት እነዚህን አደጋ ጣዮች ይልካሉ። አንዳንድ ይሳካላቸዋል።”

“ታዲያ ተኩሰን ለምን አልቀጠሉም? እንደጎዳኔ ቁጭ ብለንላቸው ነበር።”

“ያግ እያዋጣቸውም። በመጀመሪያው ተኩሰ ስለላቀንና ከኛም ትንሽ ራት ብለው ስለነበር፣ ጥቃታቸውን ቢቀጥሉ በርካታ የጋራ፣ ተዋጊዎች በአካባቢው ሰላላ የተራዘመ የተኩሰ ልውውጥ ግካሄዱ እያዋጣቸውም።”

ጭንቅላቲን መስኮቱ ላይ ዘንበል አድርጌ ሕይወት በነዚህ ጥይቶች ምን ያክል በቀላሉ እንደምትቀጠፍ ምን ያክል ተሰባሪና ከንቱ ፍጡራን መሆናችንን አሳሳል ጀመር።

ከሌሊቱ ዘጠኝ ሰዓት ገደግ ብረታ ካረት በየቦታው በውዳደቀበት መንገድ ላይ መጓዝ ጀመርን። ጌዳው ላይ ሲገባ ውጫ የሆነ ታንክ ይታያል። ጥይት መተኩሻው አዘቅዝቋል። በስተገራትን በኩል አገጥ የጥም የጥንታዊ ሕንጻ ፍርስራሽ በከፍተኛ ብርሃን

ይታየዋል። ከዚህ በፊት ያየሁት ስለመሰለኝ፤ “የት ነው ያለው?” በማለት ጠየቅኩ።

“አክሱም እየገባን ነው። አሁን ያለፍነው የንግሥተ ሰባ ቤተመንግስትን ነው” አለ ሐጉስ።

ከጥቂት ደቂቃዎች በኋላ ትንሿ ከተማ ገባን። አንድ ወደ ግራ፣ ሌላ ጊዜ ወደቀኝ በመጠግዘዝ ከተጓዝን በኋላ ወደአንድ የድንጋይ አጥር ግቢ በማምራት ቆምን። ግቢው በአበባዎችና በወይን ሐረግ የተሸፈነ ነበር። ሌሎች የውጫውን በራፍ በግንካኳት ላይ ሳሉ ቀስ ብዬ ላንድክሩዘሩ በስተጀርባ በመሄድ ተንበርክኩ መራቱን ሳምኩ። ይህ ስሜታዊና አሳስፈላጊ መሆኑን አውቃለሁ። ነገር ግን ትክክል መሆኑ ተሰማኝ።

ስልት (ስትራቴጂ)

ሰነቃ የነበርኩበት ቤት በብርሃን ተሞልቷል። መስከቱ መጋረጃ የለውም። ያደርኩባት ቤት ትንሽና ደስ የምትል ብትሆንም የኢሊክትሪክ መብራት አልነበራትም።

በቀሰታ ወንበሮች ወደተደረገሩበት የግቢው መዝናኛ ቦታ ሄጄ ተቀመጥኩ። ጥግ ምድጃ ላይ ማንቆርቆሪያ ተጥጂል። በአቅራቢያው ሁለት ሴቶች (እናትና ልጅ ይመስላሉ) አትክልት ይከትቱ ነበር። በፈገገታ ሰላምታ ከሰጡኝ በኋላ ወዲያውኑ መግዛው ደስ የሚያሰኝ ሻይ አቀረቡልኝ። እኔም ሐሳቤን ለማሰባሰብ እየሞከርሁ ሌሎች እስኪነቁ ድረስ መጠበቅ ጀመርኩ።

ዕለቱ ረቡዕ ጥር 16፣ 1991 ነበር። ማምሻውን የተሰበሩት መንግሥታት የኢራቅ ጦር ከኩዌት ግዛት ለቆ እንዲወጣ የሰጠው የጊዜ ገደብ አላፏል። ደብዘዝ ባለው ሐሣቤ ውስጥ እንዳለሁ 3ኛው የዓለም ጦርነት ተጀምሮ ይህን የሚል ጥያቄ ብልጭ አለ። ይህ በዚህ እንዳለ የጥምቀት በዓል እዚህ አክሱም ውስጥ ከሁለት ቀናት በኋላ እንደሚጀመር በማሰታወሱ ስልት መንደፍ እንዳለብኝ ተገነዘብሁ።

ቀጥታ ወደ ማርያም ጽዮን ቤተክርስቲያን በመሄድ ወደ ቤተ መቅደሱ ማምራቱን ልቤ አልፈቀደውም። ይህን ያህል ረጅም ርቀት ተገዢ የቀሩኝን ጥቂት ርምጃዎች ማጠናቀቁ ከሁሉም በላይ አስቸጋሪ ሆኖ አገኘሁት። ምክንያቱ በራስ ያለመተማመን ሊሆን ይችላል፤ በከፊል ደግሞ አምልኮታዊ ፍራጅ ይሆናል። ሆኖም ጥኩድ ወደ ቤተመቅደሱ ለጉብኝት ብሄድ ቀላውስቱ ሊጠነቀቁ ስለሚችሉ በጥምቀት ዕለት እውነተኛውን ታቦት ላያወጡት ይችላሉ የሚል ስሜት ደግሞ መልሶ ተሰማኝ።

በአዚህም የበዓሉ አከባቢ እስኪጀመር ድረስ በትዕግስት መቆየት ትክክል መሰለኝ። በበዓሉ ወቅት ጭፈራው መቅለጥ ስለማይቀር አጋጣሚውን ጠቅሜ ወደ ጎደሉ ታቦት በመቅረብ በሚገባ እየሞለሁ።

ይህን ውድቅ ሊያደርገው የሚችል ሃሣብ ግን ትዝ አለኝ። በኢየሩሳሌም ቆይታዬ ወቅት የፈላጊዎቹ ሩፋኤል አዳኝ የቃል ኪዳኑ ታቦት በጥምቀትም እንደግደወጣና በምትኩ አምላኛው እንደሚወጣ ነገረውኛል። ጉዳዩ እንዲህ ከሆነ ደግሞ ከአክሱም ቀላውስት ጋር ተደም ብዬ ራሴን በማስተዋወቅ ታቦቱን ማየት እንደሚገባኝ ማስረዳቱ ሳይበጀኝ እንደማይቀር አሰብኩ። እነዚህን ሐሣቦች እያውጠነጠንሁ ሻይዬን ሰጠጣ ኢድ ነቅተ ራዲዮኑን ጀርወ ላይ ለጥር ብቅ አለ።

“ጦርነቱ ተጀመረ?” ብዬ ጮሁኩ።
“አልተጀመረም። ውጊያ ለመጀመሩ ምንም ሪፖርት የለም። የጊዜ ገደብ ግን አልፏል።”

“ግድ ቢቤ የለም? ወይም ቡና እና ቁርስ። ከነዚህ ውስጥ አዚህ አካባቢ የትኛው ይገኛል?”

እድ በመመገብ ላይ ሳለ ሐጉስም መጣ። ከከተማ ነበር የሚመጣው። ከኋላው አንድ ረጅም ተሚስ ያጠለቁ አላውንት ይታያሉ።

“ይህ አባቲ ነው” አለ ሐጉስ እያስተዋወቀኝ። “የቅድስት ማርያም ጽዮን ቤተክርስቲያን ቀስ ነው። ስለቃል ኪዳኑ ታቦት ያደረሰህን ጉጉት ሰነገረው ሊያገኝህ እንደሚፈለግ ስለነገረኝ ነው ያመጣሁት።”

ክብርና ሸክም

ባደረገው ረጅም ጉዞ ላይ በተለያዩ ጊዜያት ከሐጉስ ጋር ስለቃል ኪዳኑ ታቦት አውጥተናል። ጉዟችንን ከመጀመራችን በፊት ሐጉስ የአክሱም ተወላጅ መሆኑን አውቄአለሁ። ነገር ግን ከቤተክርስቲያኒቱ ጋር ግንኙነት ይኖረሃል ብዬ አልገመትኩም። አባቱ ቀስ ይሆናሉ የሚል ጥርጣሬ ከቶውኑ አልነበረኝም። ይህን አውቄ ብሆን ኖሮ ቆጠብ እል ነበር። ምናልባት ላልቆጠብም ግን እችል ይሆናል። ሐጉስን ከመጀመሪያው ምንም ነገር ለደብቀው አልፈለግኩም። ስለዚህ ዓላማዬን ከመደበኛ ይልቅ ምንም ዓይነት ውጤት ይኑረው የምፈለገውን ነገር በግልፅ ለናገር ወሰንኩ።

ከሐጉስ አባት ጋር ረጅም ውይይት አደረግሁ። አንድ የውጪ ዜጋ የቃል ኪዳኑን ታቦት ለማየት ተስፋ በማድረግ ይህን ያክል ርቀት ተገዝ የመምጣቱ ነገር ገርሟቸዋል።

በሐጉስ አስተርጓሚነት “ለመሆኑ ታቦቱን ማየት እችላለሁ? በጥምቀት ክብረ በዓል ላይ የሚወጣውስ እውነተኛው ታቦት ነው ወደስ እምሳያው?” ስል ጠየቅኳቸው።

ቀሱ በዝምታ ተውጠው ከቆዩ በኋላ፣ “በነዚህ ጉዳዮች ላይ የመናገር ሥልጣን የለኝም። ከበላዮቼ ጋር መነጋገር ይኖርብሃል” አሉኝ።

“መልሱን ግን ያውቁታል። አያውቁትም?”
“ለመናገር ብቁ አይደለሁም። የኔም ሃላፊነት አይደለም።”
“የማን ጋላፊነት ነው?”

“ከሁሉ በፊት ግጥምን ያለብህ ንቡረ እዱን ነው። በእኩልነት ውስጥ የተሳውሰቱ ሁሉ የበላይ ናቸው። ያለርሳቸው ፈቃድም ምንም ግድረግ አይቻልም። የርሳቸው ፈቃድ ከሆነ ከዚያ በኋላ የቃል ኪዳንን ታቦት ጠባቂም ግንጋገር ይኖርብሃል።”

“በ1983 እዚህ መጥቼ ነበር” በግልጽ አቋረጥኳቸው። “ጠባቂውንም አግኝቻቸው ነበር። አሁንም እሳቸው ናቸው ወይስ ሌላ ሰው ተክቷቸዋል?”

“እሳቸው ከአራት ዓመት በፊት አርፈዋል። በጣም አርጅተው ነበር። ወራሻቸውን ስለሰየሙም በቦታቸው የተተኩት አዲስ ሰው ናቸው።”

“እኚህ ሰው የቃል ኪዳን ታቦት ባለበት መቅደስ ውስጥ ሁሉን ይኖራሉ?”

“የቃል ኪዳንን ታቦት ትተው ወደትም ውልፊት እንዳይሉ አደራ ተጥሉባቸዋል። የቀድሞ ጠባቂ መነኩሴ ለዚህ ኃላፊነት መሰየማቸውን በሰው ጊዜ ለመሸሽ ሞክረው እንደነበር ታውቃለህ?”

“የለም፤ ይህንን አላውቅም።”

“እከሱምን ጥሰው ወደ ተራሮቹ ተሰደዱ። ሌሎች መነኩሳት ተልከው ካመጧቸው በኋላም እንኳን ለግምለጥ ሞክረው ነበር። ኃላፊነታቸውን ሙሉ በሙሉ እስኪቀበሉ ድረስም ብዙ ወራት ቤተ መቅደሱ ውስጥ በሰንሰለት ታስረው ቆይተዋል።”

“በሰንሰለት ታስረው ነው ያሉኝ?”

“አዎን፤ ቤተ መቅደሱ ውስጥ ታስረው።”

“የሚገርም ነው።”

“ለምን?”

“ይህን ሥራ ለለመፈለጋቸው ነው ያስገረመኝ። የቃል ኪዳንን ታቦት ለመጠበቅ መመረጥ ታላቅ ክብር ነበር የሚመስለኝ።”

“ክብር? አዎን፤ በርግጥም ክብር ነው። ነገር ግን ከባድ ሸክም ነው። የተመረጠው መነኩሴ ይህን ከተረከበ በኋላ ከቃል ኪዳን ታቦት ውጪ ህይወት የለውም። የሚኖረው ታቦቱን ለግንጋገር ነው። ያጥነዋል። ምንጊዜም ከፊት ይቆያል።”

“ታቦቱ ከመቅደሱ ውጪ በሚሆንበት ጊዜ ለምሳሌ፤ በጥምቀት ጊዜ ጠባቂው አብረው ይሄዳሉ?”

“ምንጊዜም ካጠገቡ መለዩት የለበትም። ነገር ግን ስለዚህ ጉዳይ ሌሎችን ግንጋገር ይኖርብሃል። ይህን ለመናገር ሥልጣን የለኝም።”

“የቃል ኪዳንን ታቦት በተመለከተ ሌሎች ጠለቅ ያሉ ጥያቄዎችን አቅረብኩላቸው። ሆኖም ምላሻቸው እንደ ዓይነት ነበር። ስለዚህ ጉዳዮች ከበላዮቻቸው ጋር መነጋገር እንዳለብኝ ነበር የገለጹልኝ። ከነገሩኝ ሁሉ ያስገረመኝ እከሱም በሕወሐት ቁጥጥር ሥር ከመዋጋ ጥቂት ቀደም ጭሉ የደርግ ባለሥልጣናት ይህን ቅርስ ለመውሰድ ሞክረው እንደነበር የነገሩኝ ነው።

“እንዴት? ወደቤተ መቅደሱ ሲገቡ ሞክሩ ግለትዎ ነው?”

“በመጀመሪያ አልጥኩም። የቃል ኪዳን ታቦት ወደአዲስ አበባ መሄድ እንዳለበት በግላጭን ለግግባባት ነበር የጥኩሩት። ጦርነቱ ወደከተማይቱ እየተቃረበ በመምጣቱ ታቦቱ ከዚህ ቢሄድ ለደህንነቱ መልካም ይሆናል አሉን።”

“እና ከዚያስ?”

“ሃይል ለመጠቀም ሲሞክሩ ግን ተቃዋሚዎቻቸው። ወታደሮች ተጠፉ። ተቃዋሚዎችን ቀጠልን። ምን ለግድረግ እንዳሰቡ የከተገው ሕዝብ ሲሰግም በየገዳናዎቹ በመውጣት የተቃዋሚ ሰልፍ አካሄደ። በመጨረሻም ባዶ እሻቸውን ወደአዲስ አበባ ተመለሱ። እግዚአብሔር ይመስክን ብዙም ሳትቆይ እከሱም ነፃ ወጣች።”

የሸምቅ ተዋጊ አባት ስለሆኑ ለሕወሐት ሊያደሉ እንደሚችሉ ታውቆኛል። ቢሆንም መጠየቅ ነበረብኝ።

“የመንግሥት ጦር ለቆ ከወጣ ወዲህ ለቤተክርስቲያን ሁኔታዎች ተሻሻለውላታል ወይስ ከዱርው ብሏል?”

“ሁኔታዎች ያለጥርጥር ተሻሽለዋል። አብያተ ክርስቲያናት በጥሩ ሁኔታ ላይ ነው ያሉት። እንዳሻን ለጸሎት ወደ ቤተክርስቲያን እንሄዳለን። ቀድሞ የሰዓት እላፊ ነበር። በምሽት ወደቤተክርስቲያን መሄድ ወይም ሌሊት ወደቤት መመለስ የተከለከለ ነበር። ገፁህ አየር ለመቀበል እንኳ ከቤተክርስቲያን ወጥተን ቢያገኙን ወደእስር ቤት ይወስዱን ነበር። ዛሬ ግን የሚያሰጋን ነገር የለም። ያለሐሳብ እርዳታ ብለን ቤታችን እንተኛለን። ያላገዳች ሥጋትም ወደቤተክርስቲያን በነፃነት እንሄዳለን። ዛሬ እንፈራም። እንደግንኛውም ሰላማዊ ሰው ወደቤተክርስቲያን እንሄዳለን። ቀድሞ የቤተክርስቲያን አገልግሎት በምናደርግበት ጊዜ ሁሉ እንጫነት ነበር። ለራሳችንና ለቤተክርስቲያናችን እንሰጋ ነበር።”

የቴምፕላርች መስቀል

ከሐገሱ አባት ጋር ሰንሰይብ ከእከሱም ጸዮን ቤተክርስቲያን ንቡረ እድ ጋር ቀጠሮ እንደሚይዙልኝ ተስፋ ሰጥተውኝ ነበር። ከንቡረ እዱ ፈቃድ ባላገኝ ከቃል ኪዳን ታቦት ጠባቂ ጋር ለመገናኘት መከራ ከግድረግ እንደቀጠብም መከረውኛል። “አለፈ መጥሮ ሰሜት ይፈጠራል። ስለዚህ ነገሮች ሥርዓት ባለው ሁኔታ መካሄድ ይኖርባቸዋል” አሉኝ።

ይህ ስልት በርካታ መሰናክሎች ያሉበት መሰሉ ቢታዩኝም፤ ምርጫ እንደሌለኝ ተንክብሁ። ከንቡረ እዱ ጋር እስከገናኝ ድረስም አርኪዮሎጂያዊ ቁፋሮ የተካሄዱባቸውንና በ1983 ተቻኩቱ የተመለከትኳቸውን ቦታዎች ሰድጋሚ ለመገባኘት ወሰንኩ።

በመጀመሪያ ትዝ ያሉኝ በ1983 በመንግሥት ቁጥጥር ሥር የነበሩት ጭካኔ ጠውልቶች የድንጋይ ግውጫ ቦታና የሴት አንበሳ ሐውልት ነበሩ።

ሊድ ካንድ የሕወሐት ባለሥልጣን ጋር ለቻነል 4 የሚጠናቀቁ ዘገባዎችን ለመሥራት እንደሄደ ሐገብን ወደደንጋቹ ከባ እንዲወስደኝ እንገባሁት። የምንገጠበት ሥፍራ ከአምስት ኪሎ ሜትር ርቀት ያነሰ ቢሆንም ከድንገተኛ የአየር ጥቃት ለመጣን መከናወንን መደበኛ ነበረብን። በግሥተ ሰባ ቤተመንግስት በኩል አልፈን ድንጋይ ግውሩው ደረሰን። ከዚያም መከናወንን በሸራ ሸፍነን ጥቂት መውጣት ጀመርን።

“ቀሳውስቲን በግንግራት ወይም ተቆይቶ ገብቼ የቃል ኪዳን ታቦት ለግዮት ያለኝ ዕድል ምን ያህል ሰፊ ነው?” አልኩት በገዛ ላይ እያለን።

“... ይህን እንኳን አይፈትሩልህም” አለ ሐገብ በርግጠኛነት።

“ያለህ ዕድል ጥምቀትን መጠበቅ ብቻ ነው።”

“ግን የቃል ኪዳን ታቦት በጥምቀት ቀን ያወጡታል ብለህ ታስባለህ? ወይስ አምሳያውን ነው የሚያወጡት?” ትከሻውን ነቀነቀ። “እንጂ በሕግነቱ እኔም ሆንኩ ጻደቅ፤ የምናውቀው በጥምቀት ቀን የሚወጣው እውነተኛው የቃል ኪዳን ታቦት መሆኑን ነው። ስለእውነተኛነቱ ጠይቀን አናውቅም። የሚያሳስበንም ጉዳይ አልነበረም። ስለዚህ ርግጠኛ አይደለሁም...”

ከዚያ በኋላ ሐገብ ስለዚህ ጉዳይ መወያየት አልፈቀደም። የሚቀጥሉትን አስራ አምስት ደቂቃዎች በዝምታ ተጓዝን። “ሴቷ እንበላህ ይቼውትህ” አለኝ በመጨረሻ።

ሐገብ ሲራመድ እንከሰ ይል እንደነበር ቀደም ሲል በሳላጤንሁ፤ “እንርህን ምን ሆንክ? ወለም ብሎህ ነው?” በል ጠየቅኩት።

“የለም፤ በጥይት ተመትቼ ነው። ከጥቂት ግመታት በፊት ከመንግሥት ጋር በተደረገ ውጊያ ነበር ይህ የተፈጠረው። ጥይቱ ከጉልበት በታች ያለውን አጥንቲን ሰብርታል። ከዚያን ጊዜ ጀምሮ ለውጊያ ብቁ ለሆን አልቻልኩም።”

ወደ ቋጥኑ አመራን። የአንዲት ልትዘል የተዘጋጀች ሴት እንበሣ ቅርፅ ይታያል። ሐውልቱ በውሃ ተሸርሸሯል። በ19ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ወደዚህ ቦታ የመጣው የብሪታኒያ ተጓዥና አግተር አርኪዎሎጂስት ቴዎዶር ቤንት ስለዚች አንበሣ ጽፏል። በገለጻውም ውስጥ “ጥቂት ሳንቲሜትር ከአንበሳዋ አፍንጫ ራት ብሎ ከብ ቅርጽ ያለውና የጨረር ፍንጣቂ የሚሳሳል ምልክት አለበት። ይህም ምናልባት ፀሐይን የሚወክል ይሆናል” የሚል አለበት።

ሐውልቱን በጥንቃቄ ስመረምር የተጠረቡት መስመሮች በአንድ ግዕዝላዊ ነጥብ ውስጥ የሚያልፉና ደጋን ቅርጽ ያላቸው መሆናቸውን አየሁ። ተጓዥ እይቻለሁ ያለው “ከብ ቅርጽ” ግን የለም። ደጋን መሰል ቅርጾችን በጥንቃቄ በመከተል ቢያጠናቅቀው ናር ሊያየው ይችላል የነበረው የፀሐይ ምስልን ሳይሆን፤ ሙሉ ቅርጽ ያለው መስቀልን ነው። በደጋን ቅርጽ አምሳያ ወደላይና ወደታች ወደግራና ወደቀኝ የተጠረቡት መስመሮች የሚያሳዩት የቴምፕላሮች መስቀል ነው።

“ሐገብ! ግይኒ ነው ወይስ የግዮው ነገር መስቀል ነው?”
“መስቀል ነው” በግልት አረጋገጠልኝ።
“እዚህ መኖር ግን አልነበረበትም ኩ። እንበሣዩቱ የተሠራችው ክርስትና ከመምጣቱ በፊት ነው። ታዲያ ይህ የክርስትና ምልክት እዚህ ምን ያደርጋል?”
“ግን ያውቃለህ? ምናልባት እንደ በኋላ ጨምርት ይሆናል። እነዚህን የሚመስሉ ሌሎች የመስቀል ቅርጾችም ግን በንጉሥ ካሌብ ቤተ መንግስት አሉ።”
“ፈቃድህ ቢሆን ሂጂ ባያቸው በጣም ደስ ይለኛል።”

የመላእክት ሥራ

የካሌብን ቤተመንግሥት ቀደም ሲል በ1983 ኅብኝቼው ነበር። ትዝ የሚለኝ በአንድ ኩረብታ ላይ የተሠራ መሆኑና ከመራት በታች የሚገኙ በርካታ ምድር ቤቶች እንዳሉት ነው። ከፍርስራሽቼ መገመት የተቻለው በ6ኛው ምዕተ ግመት ድ.ል.ክ መሠራቱን ነው። በቀድሞው የጉብኝቱ ወቅት የመስቀል ቅርጽ ግዮቱን አሳስታውሰን። ወደከተግ በመመለስ ላይ ሳለን ቤተመንግሥቱን በድጋሚ ለመጎብኘት ችኩልኩ። በ1983 ጥናቱ ለቴምፕላሮች ያን ያህልም ትኩረት አልሰጠንቸውም ነበር። ነገር ግን የቅርብ ግኝቶቹ ቴምፕላሮችን ከኢትዮጵያ ጋር የሚያቆራኙ ናቸው።

ከ1185-1211 ባሉት ዘመናት፤ ግለትም በላሊበላ ዘመን መንግስት ቴምፕላሮች የቃል ኪዳን ታቦት ለመፈለግ ከኢየሩሳሌም ወደኢትዮጵያ ሳይመጡ እንዳልቀሩና ታቦቱ ያለበትንም ከግወት ባሻገር እስከ መሸከም ደርሰው እንደነበር አቡ ሳሊህ በሚባል አርመናዊ ምሁር በ13ኛው መቶ ክፍለ ዘመን የተጻፈውን ግስረጃ ግጥሙን ቀደም ሲል ገልጿልሁ። በመሆኑም እንበሣዩቱ ሐውልት ላይ የተቀረጸው የመስቀል ቅርጽ ባለቤቶች ቴምፕላሮች ለመሆናቸው የነበረኝ ግምት ተጠናክረ።

የመስቀሉ ቅርጽ በኢትዮጵያ ውስጥ ከተለመዱትና ከሚዘወተሩት የመስቀል አይነቶች የተለየ ነው። በኢትዮጵያ ውስጥ በተዘገዘገዘባቸው ቦታዎች ይህን የመሰለ የመስቀል ቅርጽ ያየሁት በላሊበላው ቤተግርዳም ቤተክርስቲያን ጣሪያ ላይ ብቻ ነው።

ቴምፕላሮች ወደኢትዮጵያ የመጡት በንጉሥ ላሊበላ ዘመን መንግሥት መሆኑ ይታወሳል። አሁን ደግሞ የግህበራቸው መሰያ የሆነውን መስቀል አክሱም ውስጥ አገኘሁ። ተጨማሪ ተመሳሳይ የመስቀል ቅርጾችንም በካሌብ ቤተመንግስት ፍርስራሽ ውስጥ ልመልክት ነው። የአክሱም በርካታ ሐውልቶች የሚገኙበትን ሳርግ ቦታ ካለፍን በኋላ ግይ ሹም ተብሎ የሚጠራውን ሰፊውንና ጥንታዊውን የውሃ ኩራ በመዞር ተጓዝን። ግይ ሹም የቃል ኪዳን ታቦት ከሁለት ጥፋት በኋላ ለጥምቀት በዓል የሚያደርሱበት ቦታ መሆኑን አውቄአለሁ። ግይ ሹምን ወደኋላ በመተው ወደንጉሥ

ካለብ ቤተመንግሥት ፍራሽ በግዕዝው መንገድ ግጥምን ያህል ከተገዛን በኋላ መኪናችንን ሸፍነን የተቀረውን ጉዞ በእግር ተያያዝነው። ሐገሥ እየመራኝ ወደፍርስራሽቼ ከደረሰን በኋላ ፍለጋ ጀመርን። ሐገሥ በመጨረሻ “ይኸውላህ። ቀረብ በሌላ ተመልከት። ለግዥት የረለገከው ይህን ይመስለኛል” አለኝ።

ገጠንቡ ሰደርሰ በግምት ስድሃ ሣንተግትር ስፋትና ርዕሰት፤ አሰራ አምስት ሳንተ ግትር ውፍረት ያለው አሸግግ ድንጋይ ከፍርስራሽቼ ውስጥ አውጥቶ በእጅ ይዞ ነበር። በዚህ ድንጋይም ላይ አንበሃዬ ቀላ ያተቀረለውን ዓይነት የቴምፕላሮች መስቀል አየሁ።

“አጆች ሳለን ከጓደኞቼ ጋር እዚህ እንዲወጡ ነበር። በዚያን ዘመን የዚህ ዓይነት በርካታ ድንጋዮች ነበሩ። እንደግምተው የተቀሩት ተወስደዋል።”

“ወደት?”
“የከተግደቱ ሰዎች በየጊዜው ለቤተኛቸው መሥሪያ ድንጋይ ሲረገጡ እነዚህን ፍርስራሽ ድንጋዮች ይጠቀማሉ። ይህን ድንጋይ ግጥምን ለድለግ ነህ... ይህን የመሰሉ ሌሎች መስቀሎች በቤተ መንግሥቱ የምድር ቤት ግምጃ ቤቶች ውስጥም ይገኛሉ።”

ተያይዘን ወደምድር ቤቱ በግዕዝው ደረጃ ወረድን። በ1983 ይህን ቦታ በጎበኘሁበት ጊዜ ባትሪ ይገዛ ነበር። ትዝ የግሊኝ የአክሱም ገዢዎች ወርቅና የክበሩ ጊግጊጦችን ያስቀምጠላቸው የዘሩ ከድንጋይ የተሠሩ ሣጥኖች ግዩቴን ነበር። ሐገሥ ከብሪት በመጣር ከነዚህ ሣጥኖች በአንደኛው ጠርዝ ላይ የተጠረበ የቴምፕላሮች መስቀል አሳየኝ።

“እዚህ መኖሩን እንዴት አወቅህ?” አለኩት በመደንቅ።
“የአክሱም ነዋሪ በሙሉ ያውቀዋል። እንደገነርኩህ ለጅ ሳሁ እዚህ ነበር የምዲወተው።” ከዚያም ወደግሊኝ ገዢው ክፍል ወሰደኝ። ሐገሥ እንደገና ከብሪት ጫረ። ሌሎች ተጨግሮ ሁለት የቴምፕላሮች መስቀሎችንም አሳየኝ። እንደኛው ባሻገር ካለው ገድገዳ ላይ እንደገና የተሠራ ሲሆን፤ ለላው ረዘም ባለው ገድገዳ ጫፍ ላይ በግምጃ ሁኔታ የተጠረበ ነበር። የከብሪቱ አባት እስኪጠፋ ድረስ ቅርጾቹን አፍጥጫ እየተመለከትኩ በሐሳብ ባሕር ሰጠሁ።

ለአርኪዎሎጂስቶችም ሆነ ለታሪክ ሰዎች እንዲሁም ለሌሎች ተመራግሪዎች ይህን መላምት አቅርቦ ለግሳመን የግይቻለኝ ቢሆንም፤ ቴምፕላሮች እዚህ እንደነበሩ ግን ርገጠኛ ሆንኩ። ይህን የመስቀል ቅርጽ ቴምፕላሮች በደንብ ልብሶቻቸውና በጋሻዎቻቸው ላይ ይሰሉት ነበር። በነዚህ ገድገዳዎች ላይ የተዉት ዓርግም የግምጃ መለከተው የተወሰኑ የቡድኑ አባላት በአክሱም እንደነበሩና ለመጨውም ትውልድ ምልክት ለመተው እንዳሰቡ ነው።

“እነዚህን መስቀሎች ግን እንደቀረጹቸው የግሊኝ ለአታሪክ አለ?”

“አንዳንዶቹ ነዋሪዎች የመላእክት ሥራ ነው ይላሉ። ይህ ግን የግይመስል ነገር ነው።”

ተስፋ አስቆራጭ ዜና

እስከምሽቱ ልገድ በጎት ከሐገሥ አባት የደረሰኝ ዜና አልነበረም። ከግይቻ የመጣውም ዜና ግን የምስራች አልነበረም። የሐገሥ አባት የንቡረ እዳን ከከተማ ውጪ መሄድ በመጨረሻ ገለጹልኝ። ባልናገረውም በጥምቀት የዜግ ንቡረ እዳ ከአክሱም ርቀው ይሄዳሉ ግለቱ አይታመንም። ወቅቱ ብዙ ዝግጅት የግደረገቦች ስለሆነ የርሳቸው በአክሱም ውስጥ መገኘት የገድ ነበር።

“አይ አሰመታደል? ወደት ይህን የሄዱት?”
“ወደአስመራ ... ለሰብሰባ ነው የሄዱት።”
“አስመራ ግንኩ በመንግስት እጅ ነች። እንዴት ወደዚያ ሊሄዱ ይችላሉ?”

“ንቡረ እዳ የትም መሄድ ይችላሉ።”
“ከተምቀት በሬት ይመለሳሉ?”
“የተነገረኝ ተሉ እንደግይመስሉ ነው። ምክትላቸው በበጎሉ ወቅት ይተካቸዋል።”

“ከቃል ኪዳኑ ታቦት ጠባቂ ጋርስ መነጋገር እችላለሁ? ለጠይቃቸው የምረጠጋቸው ብዙ ጥያቄዎች አሉኝ።”

“ያለ ንቡረ እዳ ረታድ ምንም ግድረግ አትችልም።”
በርሳቸው የምናደርበት ምክንያት አልነበረኝም። ሆኖም ከግሊኝ መረጃ ስለቃል ኪዳኑ ታቦት ለግወት እንዳልቸል የተቀየሰ ዘዴ ያለ መሰለኝ። በትሀትናና በወጋጅነት ስግት ቢቀርቡኝም፤ የአክሱም መነኮሳት ያለንቡረ ፅዳ ረታድ ትብብር ሲያደርጉልኝ እንደግይቻሉ ግልጽ ሆነልኝ። ንቡረ እዳ ደግሞ አክሱም ያለመኖራቸው ይበልጥ አሳዘኝ።

ስለሆነም ይህን ሁሉ ርቀት ተገዢ ምንም ፋይዳ ያለው ነገር ሳልጨብጥ ልቀር ነው። በተለመደው የአብሲኒያውያን ዘዴ ሳያስቀይሙኝ ያቀዘትኩኛል። የቤተክህነቱ ሰዎች አሉታዊ ምላሽ መስጠት አይኖርባቸውም። በተገራሬው ያለንቡረ እዳ ረታድ ስለጥዩ ስመናገር ሥልጣን እንደሌላቸው ገላጭ ትከሻቸውን በመነቅነቅ ሐዘኔታቸውን ይገልጹልኛል።

“ለንቡረ እዳ መልእክት መላክ የግምጃ መንገድ ይኖር ይሆን?”

“አስመራ እያሉ?” ብለው የሐገሥ አባት ሳቀኝ፤ “አይቻልም” አሉ።

“መልካም፤ እንግዲያው ምክትላቸው ለረታዳልኝ አይችሉም።”
“አይመስለኝም። ረታድ ለመስጠት በመጀመሪያ ንቡረ እዳን ግጥምን ይኖርላቸዋል።”

“ባለላ እነጋገር ለኔ ረታድ ለመስጠት ለላቸውም ረታድ ግጥምን አለባቸው።”

“ትክክል።”

“ቢያንስ ለመጥከር እንኳን አልቸለም? ለላው ቢቀር ለምክትላቸው ለምን ወደዚህ እንደመጣሁ ለመገለጽ አልቸለም? ግን ያውቃል ለረዱኝ ፈቃደኛ ሊሆኑ ይችላሉ።”

“ምናልባት” አሉ የሐገሱ አባት። “ለግንኛውም ከምክትሉ ጋር ዛሬ ተነጋግሮ መልሱን ነገ ጠየቅ እነገርሃለሁ።”

የቃል ኪዳኑ ታቦት ማደሪያ

በግንባታ ጠየቅ፣ ሐሙስ ጥር 17፣ 1991 ኅሐ ሳይቀድ ሁላችንም ተነሣን። ኢድ ፀሐይ ስትወጣ አካባቢውን ለመቅረጽ ፈልጎ ሳለንበር፣ በከተማዬ ካሉት በርካታ አለቃግ ኩረብታዎች መካከል እንደ ላይ ወጥቶ ፈለመን ቢቀርጽ ጥሩ ዕይታ እንደሚያገኝ ሐገሱ ነገረው።

ሰለዚህም ከሌሊቱ አሥር ሰዓት ሸረራችን ተሰፋይን ቀስቀስነው። ጉዞ ላይ ሳለን ኢድ ራድዮኑን አሥራ እንድ ሰዓት ላይ ከፈተ። ሥርጭቱ ጥርት ያለ አልነበረም። ሆኖም መሰመርኛን በግለጭጥ ሰላስተካከለው የባሕረሰላጤው ጦርነት መጀመሩን ሰግን። የአሜሪካ ሰምብ ጣይ አውርጥላኝ ከመቶ በላይ በረራዎችን በባገገገገ ላይ በግድረግ ከፍተኛ ጥፋት ግድረሰቸውንና የኢራቅም አየር ኃይል ለምላሹ እንዲት ተዋጊ አውርጥላኝ ከምድር ግሰነላት እንዳልቻለ ከዜና ዘገባው ተደመጠ።

“ያበቃለት ይመሰላል” አለ ኢድ በርካታ።

“እጠራጠራለሁ” አለ ሐገሱ። “ቆይተን ግየት ይኖርብናል።”

መኪናዎ ዳገታግውን ቀጭን መንገድ እየወጣች የሚተላለፈውን ዘገባ ግዳመጣችንን ቀጠልን። መኪናችን በድንገት ወደገደሉ ጠርዞ ተንሸራተተች። ሆኖም በተሰፋይ ትግል ገደል ከመገባት ተረፍን። ይህን አጋጣሚ በመጠቀም ሦስታችን ከመኪናው በመውረድ ተሰፋይን እንደተለመደው መኪናዎን በሸራ እንዲሸፍን ትተነው የዳገቱን ጉዞ ተያያዝነው።

ቦታው በጦር መሣሪያዎች ሰብርባሪ የተሞላ ነበር። “እዚህ ቦታ አሥራ ሰባተኛው ክፍለ ጦር ነበር። ጠንካራ ተዋጊዎች ነበሩት። ከሰምንት ሰዓት ውጊያ በኋላ ግን አሸንፍናቸው” አለ ሐገሱ ኩረብታው ጫፍ ሰንደርሱ።

የአክሱምን ከገግ ቁልቁል አየኋት። የቅድስት ግርያም ጸቶን ቤተክርስቲያን ጉልላትና የደወል ግግ በርቀት ይታያል። አጠገቡ ደግሞ ግርግ ግንብን የተላበሰ መስኮት የለሽ ቤተመቅደስ ከአረንጓዴው ጉልላቱ ጋር በብረት አጥር ታጥጋል። ይህ ነበር የቃል ኪዳኑ ታቦት ግደሪያ። የቅርብ ሩቅ፣ የቀረቡትን የማይቀርብ።

ደካማ ሰዎች

ለቆርስ ወደግረፊያችን ተመልሰን አራት ሰዓት ድረስ በዚያው ቆየን። በግቢያችን በዝምታ የተሞሉ በርካታ ነዋሪዎች የኢድን ራዲዮ ከበው ዜና ያዳምጣሉ። ሐገሱ በርጋታ ይተረጎምላቸዋል። ዙሪያችን ያሉትን ሰዎች ገጽታ ስመለከት፣ ሁሉም በዚያች ሩቅ አገር የሚካሄደውን ጦርነት በተመሰጠ ነበር የሚከታተሉት። ምናልባት የራሳቸውን መከራ ላለግሰታወሰ ይረዳቸው ይሆናል። አለያም ባሁኑ ወቅት በኢራቅ ላይ እየወረደ ያለው የሶምብ ናዳ እያሳዘናቸው ይሆናል።

በአካባቢዬ ያለውን ሁኔታ ስመለከት የሚታየው ነገተ መንግሥት አክሱምን ይዞ በነበረበት ወቅት የከተማዬ ነዋሪዎች ግሩብት ከነበረው የተለየ መሰለኝ። ድህነቱ የጠና ቢሆንም፣ ትምህርት፣ ባላች ቢዘገም፣ ሰዎች በአየር ጥቃት ፍራቻ የተነሳ በግልጽ ባይዘገዙም፣ ገበሬዎች ለግረስ ባይችሉም፣ የረሃቡ አደጋ የበረታ ቢሆንም ከድርድር በጣም በተሻለ ሁኔታ የሚኖሩ ይመስላሉ።

ኢድ የፈለም ቀረፃ ሥራውን ከጠየቁ አምስት ሰዓት እንዳበቃ፣ ሐገሱና እኔ ሐውልቶቼ ወዳሉበት አቅጣጫ አመራን። እንደ ቦታ በእጅ የተላለ የሕወሐት ሥዕል አየሁ። ሥዕሉ ፕራዚዳንት መንግሥቱ መሰሉ ላይ የናዚን ጻርግ የሚያሳይ ሲሆን፣ ከአፋቸውም ውስጥ በርካታ ወታደሮች በሰልፍ ይወጣሉ። ከፕራዚዳንቱ ላይ ደግሞ ሚግ ጀቶች ይበራሉ። በታንካና በመድፍም ታጅበዋል። ከግርጌ በትግርኛ ቋንቋ የተጻፈው መፈክር፣ “ለአምባገነኑ መንግሥቱ ፈጽሞ እንንበረከከም” ይላል።

በተሸረሸሩት የአክሱም መንገዶች ላይ ተጓዝን። ገበያው ተሳክሏል። ሰዎችም ባደ ናቸው። ሰዎች ግን ይዘዋወራሉ። ከጥቂት ግመታት በፊት መንግሥት እነዚህን ሰዎች ወደሠፈራ ሲወሰድ ባይ ደስ ባለኝ ነበር ስለ አሰብኩ።

“ሐገሱ” አለኩት። “መንግሥትን ከዚህ ከተግ ካባረራችሁ በኋላ ነገሮች ተለውጠዋል። ይህ ነው ለግለት ባልቸለም ሁኔታዎች ፍጹም ተለውጠዋል።”

ሐገሱ ትንሽ ዘገየት ብሎ “ምክንያቱም ባሬ ግንም የሚፈራ ሰው የለም” አለ።

“የአየር ጥቃቱንና የሶምቡን ናዳ እንኳን?”

“በርግጥ እነሱን ነገሮች እንፈራቸዋለን። ሆኖም እነሱንም ግን እንደቀላሉ ችግር ነው የምናያቸው። ከነርሱም የምንርቅበትን በደ እናውቃለን። መንግሥት እዚህ በነበረበት ጊዜ ግን የጦር ሠራዊቱን ጭካኔ፣ ግርፋትና እስር ግምላጥ እንችልም ነበር። ያን ግይነቱ ሽብርም ነበር ለረጅም ጊዜ ሲያሰቃየን የኖረው። ሆኖም ሰንጋረጠው ምን እንደሆነ ታውቃለህ?”

“እላውቅም።”

“ይህ ሁሉ ይፈጸም የነበረው በደካማ ሰዎች መሆኑን ደረሰንበት። እናም ነጻነታችንን የምናገኝበት ጊዜም ቅርብ እንደሆነ ተገነዘብን።”

እንዲህ እያልን የሐውልቶቹ ሰብሰብ ወዳለበት ቦታ ደረሰን። በነዚህ አንድ ወጥ በሆኑና ከቋጥኝ አለት በተሰሩ ሐውልቶች መካከል ሰራመድ ይህን የመሰለውን የሥነ ጥበብ ሥራ ያበረከተው ችሎታና ባሕሩ በመረሳቱ ተደንቅሁ። በ1983 የቃል ኪዳኑ ታዎት ጠባቂ የነገሩኝም ትዝ አለኝ። “ሐውልቶቹ የቆሙት በቃል ኪዳኑ ታዎትና በመለከታዊ አሳት ነው።” በዚያን ጊዜ አዛውንቱ ስለነገሩኝ ነገር ምንም ግለት አልቻልኩም። አሁን ግን የነገሩኝ ታሪክ ሊሆን የሚችል መሆኑን አምኛለሁ። ይህ የተቀደሰ ቅርስ በታሪክ ውስጥ ብዙ ታላላቅ ታምሮችን ሠርቷል። በመቶ ተናች የሚከብድን ድንጋይ ግፍም ታዲያ እንደምን ይሳነዋል።

ተአምር ሲረጋገጥ

በዚህ ዕለት ከሰዓት በኋላ የሐገብ አባት ወዳረፍንበት ቦታ በመምጣት የንቡረ እዱ ምክትል ሊያነጋግሩኝ ፈቃደኛ መሆናቸውን ነገሩኝ። ነገር ግን የጥርቱል ጉዳይ ስላለበት አላቸው ከኛ ጋር አብረው እንደማይሄዱ ገለጹልኝ።

ከሐገብ ጋር በእገር ወደቅድስት ግርያም ጽዮን ቤተመቅደስ አመራን። እንደደረሰንም ከገቢው በስተጀርባ ወደተሠሩት አነስተኛ ቤቶች አቀናን። ዝቅ ባለው ቅስት ሥር በግለፍ የኖው በር ስንደርስ እንኳን። ወደአትክልቱ ሥፍራ እንድንገባ ስለተፈቀደንም ገባን። አግዳሚ ወንበር ላይ ጥቁር ካባ የደረቡ አዛውንት ተቀምጠዋል።

ወደርሳቸው በመቅረብ ላይ መሆናችንን እንደተመለከቱ ዝቅ ባለድምጽ ትዕግዥ አስተላለፉ። ሐገብ ወደኔ ዘወር በግለት፤ “አንተ እዚህ ቆይ፤ እኔ እናገራቸዋለሁ” አለኝ።

ውይይት ቀጠለ። ካለሁበት በርቀት እመለከታቸው ነበር። ባደነት ተሰግኝ። ተንደርድራ ሄጀ ችግሪን ልገልጽላቸው አሰብኩ። ሆኖም ጥቆዩ ምንም ያህል ልባዊ ቢሆንም፤ የሚያርፈው በቆየ ወገን ሥርዓት የተቃኘ ጆር ላይ መሆኑን ተገነዘብኩ።

ሐገብ እንደተመለሰ፤ “ሁሉንም ነገር ነገራለችዋለሁ። ነገር ግን ሊያነጋግሩህ አልፈቀዱም። እንደሚሉት ከሆነ በቃል ኪዳኑ ታዎት ጉዳይ ላይ ለመነጋገር ሥልጣን ያላቸው ንቡረ እዱና የታዎቱ ጠባቂ ብቻ ናቸው።”

“እንደሚመስለኝ ንቡረ እዱ አሁንም እዚህ የሉም?”

“አዎን፤ አልተመለሱም። ነገር ግን መልካም ዜናም ስላለኝ አጻፍጠኝ። ምክትላቸው ከጠባቂው ጋር እንድትነጋገር ፈቅደዋል።”

ከጥቂት ደቂቃዎች በኋላ አባራግውን መንገድ ተከትለን ሄድን። ቤተ መቅደሱ እንደደረሰን በፊት ለፊት በኩል በግለፍ በብረት ወደታጠረው አጥር ቀረብን። የብረት አጥሩን አሻግራ ተመለከትኩ።

አጥሩን ብዘለፍ ብርጥ ወደቤተመቅደሱ ዘራፍ ለመድረስ የሚወስድብኝ ጊዜ እስር ሰኮንድ ብቻ እንደሚሆን አሰብኩ።

በቀልድ መልክ ይህን ሐሣቤን ለሐገብ ስነግረው ከፋኛ ደነገጠ። “እንዲህ ያለውን ሐሳብ እንኳ ባታሰበው ይሳልሃል” ብሎ ወደ ቤተ ጳጳሱ አቅጣጫ ሲያመለከት ወደስድስት የሚጠጉ ሥራ የፈቱ ዲያቆሶችን አየሁ። “የውጪ ተወላጅ ስለሆንክ ትከበራለህ። ነገር ግን ይህን የተቀደሰ ቦታ ብትደፍር ያለጥርጥር ትገደላለህ” አለኝ።

“ጠባቂው የት ያሉ ይመስላሃል?”

“ውስጥ ናቸው። ይመጣሉ።”

በትዕግስት ጠበቅናቸው። ደንገዝገዝ ሲል ጠባቂው ብቅ አሉ። ረጅምና ከበድ ያሉ ናቸው። ከቀድሞው ጠባቂ ምናልባት በሃያ ዓመት ያንሳሉ። ከርሳቸው በፊት እንደነበሩት ጠባቂ ሁሉ የኚህንም ዓይኖች ጥራ ሸፍኗቸዋል። እንደቀድሞው ጠባቂም ወፍራም ካባ ደርበዋል። ዕጣን ዕጣን ይሸታሉ።

እንድንገባ አልጋበዙንም። ወደኛ በመቅረብ በብረት አጥሩ እሻቸውን አሸለኩው ጨበጡን። ሰማቸውን ጠየቅኩ። ከበድ ባለ ድምጽ “ገብረሚካኤል” አሉ። ሐገብን፤ “እባክህን ሰሜ ግርሃም ሐገክክ እንደሚባል ንገርላኝህ የመጣሁት ከእንግሊዝ አገር 7 ሺህ ዜሎ ሜትር ተገዢ ነው። ላለፉት ሁለት ዓመታት የቃል ኪዳኑን ታዎት በተመለከተ ጥናት አካሄዳለሁ። የመጣሁትም ታዎቱን ለግዮት ይፈቀድልኛል በሚል ተስፋ ነው በልላኝ” አልኩት።

ሐገብ መልእክቱን አስተላለፈላኝ። “አውቃለሁ፤ ስለዚህ ጉዳይ ቀደም ሲል ተነግርኛል” አሉ።

“ወደቤተ መቅደሱ እንድንገባ ይረትዱልኛል?”

ለረጅም ጊዜ ዝም ብለው ከቆዩ በኋላ፤ “ይህን ግድረግ አልችልም” አሉ።

“የመጣሁት ግን ኩ የቃል ኪዳኑን ታዎት ለግዮት ነው።”

“ጎህ ባለመሳካቱ አዘናለሁ። ልታየው አትችልም። እንደምትለው ስለታሪካችን ካጠናኙም ይህን ጠንቅቀህ ግወት ነበረብህ።”

“አውቃለሁ፤ ቢሆንም ተስፋ አድርጌ ነበር።”

“በዙዎች ተስፋ ያደርጋሉ። ነገር ግን ከኔ በስተቀር ግንም ወደ ቃል ኪዳኑ ታዎት መቅረብ አይችልም። ንቡረ እዱም ቢሆኑ፤ ጋትርያርኩም። ረጽጥ የተከለከለ ነው።”

“ይህ ለኔ ታላቅ ሃዘን ነው።”

“በሕይወት ውስጥ ከሃዘን የከፋ ብዙ ነገሮች አሉ።”

“የቃል ኪዳኑ ታዎት ምን እንደሚመስል ሊነገሩኝ ይችላሉ? ይህን እንኳን ቢነገሩኝ በደስታ ወደአገሪ ተመልሼ እሄዳለሁ።”

“ስለታዎቱ በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ በጥሩ ሁኔታ እንደተገለጸ አምናለሁ። ከዚያ ላይ ግንብብ ትችላለሁ።”

“እኔ የጥረገው እርሰዎ በራሰዎ ቃላት እዚህ ቤተመቅደስ ውስጥ ሰላላው የቃል ኪዳኑ ታዎት እንዲገልጹልኝ ነው። ከእንጨትና ከወርቅ

የተሠራ ሣጥን-ነው? መከደኛውስ ላይ ሁለት ከንርቶ ያሏቸው ቅርጾች አሉ።”

“ሰለነዚህ ጉዳዮች አልናገርም”

“እንደትሰነው የሚጻጸዘው? ረዘም ባለ እንዲትነው የምታንጠላጠሉት ወይስ በሌላ ዘዴ? ከባድ ነው ወይስ ቀላል?”

“ቀደም ስለ ሰለነዚህ ጉዳዮች ለመናገር ፈቃደኛ እንዳልሆንኩ ተናግራለሁ። አልናገርም።”

“ተለምዶትሰ ይሠራል? መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የቃል ኪዳን ታቦት ተለምዶት እንደሚያደርግ ተጽፏል። እዚህ እከሱምስ ውስጥ ታምር ይሠራል?”

“አዎን፣ ተጻምርችን ይፈፅማል። እሱ ራሱም ተጻምር ነው። ግዙፍ የነላ ተለምዶ። የምለው ይህን ብቻ ነው።” ከዚያም እራቸውን በብረቱ አጥር አሾልኩው ጠንኮር አድርገው ጨበጡኝ።

“ሌላም ጥያቄ አለኝ” አልኩኝ ተቻክኩ። “እንዲት ጥያቄ ብቻ...” በትንቹ እንገታቸውን በአዎንታ ነቀነቁ።

“ነገ ምሽት የጥምቀት ዋዜግ ነው። ያኒ እውነተኛው የቃል ኪዳን ታቦት ይወጣል። ወይስ አምሳያው ነው የሚወጣው?”

ሐጉስ ጥያቄዬን ሲያስተረጎም ጠባቂው በርጋታ ያዳምጡት ነበር። በመጨረሻም፣ “ነገርኩህ። ጥምቀት ሕዝባዊ በዓል ነው። በዛ ላይ ልትገኝ ትችላለህ። እንደምትለው ጥናት አካሂደህ ከሆነ ለጥያቄህ ራሱህ መልስ ልታገኝ ትችላለህ” ብለው ጥለውን ሄዱ።

ከምልክቱ በስተጀርባ ያለው ምስጢር

ዓርብ፣ ጥር 18፣ 1991 ግደ ሹም ወጥለው ጥምቀት ባሕር የወጣው ታቦት አራት ግዕዝን ቅርጽ ያለው ሣጥን መሰል ግስተመጫ ሲሆን፣ በወፍራም ሰግያዊ መጉናጸፊያ ተሸፍኗል። መጉናጸፊያው ላይ የርግብ ምሳሌ ተጠልፎበታል። በምልክቱም “ፓርዚቫ” ውስጥ የቅዱሱ ጽዋው ዓርግ ርግብ እንደሆነች መጠቀሱ ትዝ አለኝ። ቢሆንም ያለአገዳች ጥርጥር ይህ የምመለከተው ቅዱስ ጽዋ ወይም የቃል ኪዳን ታቦት ሳይሆን ዓርግውንና ምልክቱን መሆኑን አውቄያለሁ።

ፈላጊው ካህን ፍፋኒል አገን ከወራት በፊት እንደነገሩኝ ይህ ቅዱስ ቅርስ ከዚተመቅደሱ አይወጣም። ለሕዝብ በዓል የሚወጣው አምሳያው ነው። ያየሁት ቅርጽ በተለምዶ ከሚታወቁት ጠፍጣፋ ታቦታት የተለየ ነበር። ከዚህ ቀደም በጎንደሩ የጥምቀት በዓል ላይ ካየሁትም ታቦት ጋር አይመሳሰልም። በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ስለቃል ኪዳን ታቦት ከተገለፀው መጠንና ቅርጽ ጋርም ይመሳሰላል።

እንዲያ ከሆነ ታዲያ አምሳያው ለመሆኑ ምን ግረግጫ አለኝ? መልስ ቀላል ነው። በሁለቱ የበዓል ቀናት ውስጥ ላፍታ እንኳን ጠባቂው መነኩሲ ገብረጊዮርጊስ በተጽላቱን ትተው አልወጡም። ጥር 18 ከሰዓት በኋላ በመጉናጸፊያ የተሸፈነው ሣጥን ወደግደ ሹም

እየተጻዘ ባለ ገን መነኩሲውን ከብረቱ አጥር በስተጀርባ ካለው ከግራጫ ጥርብ ድንጋይ ከተሠራ ሕንፃ ገድገዳ ላይ ደገፍ ብለው አይቻቸዋለሁ። ቀላውስቱ ወደቦታው ሲጓዙ ቀና ብለው እንኳን አልተመለከቷቸውም። ተሸክመውት ያሉት ነገር ለርሳቸው ልዩ ከብር አልነበረውም። ታቦቱ እንዳለፈ ጠባቂው ወደ ቤተ ጽላቱ ገብተው ተሰወሩ። ከጥቂት ጊዜ በኋላ ዝግ ባለ ድምጽ ሲያዘሙ ሰግኝቸው። ወደዚያች ቦታ ለመቅረብ ቢፈቀድልኝ ኖሮ መልካም መጻዕ ያለው የዕግን ሽታ ባወደኝም ነበር።

በዚያ ጫለግ በወረሰው ቤተ ጽላት ውስጥ የሚያስደስት መጻዕ ያለው ዕግን በቅዱሱ የቃል ኪዳን ታቦት ፊት ለግቅረብ ካልሆነ በቀር ገብረጊዮርጊስ ሌላ ምን ይሠራሉ? ከሌሎችስ ወንድሞቻቸው መካከል ይህን ከቡር የታግኝነት ሥራ እንዲሠሩ የተመረጡትና ነገታቸውንም አሳልፈው የሰጡበት ሌላ ምን ምክንያት አለ?

በመጨረሻ አመንኩ። ከምልክቱ በስተጀርባ ያለው ምሥጢር በተለያዩ አሰጋሪ ምልክቶች ሲነገርለት የቆየ ነው። ዛፍን መደበኛ ብትፈልግ በጫካ ውስጥ አኑረው የሚለውን የኛን ብሂል በሚገባ የሚያውቁት ይመሰላሉ። ስለዚህም ነው ሃያ ሺህ በሚሆኑት ቤተክርስቲያናቶቻቸው ውስጥ ምልክቱ የሆነውን የቃል ኪዳን ታቦት አምሳያ የሚያኖሩት። እነዚያ አምሳያዎች የእውነተኛው የቃል ኪዳን ታቦት ጫካዎች አይደሉምን?

ከጊና ተራራ ግርጌ በወርት የተሠራው፣ በበጫ የተጓዘውና የጥርጻኛስን ወንዝ የተሻገረው፣ ወደተሰፋጹ ምድር ለመግባት እስራኤላውያን ያደረጉትን ትግል በድል ያጠናቀቀላቸው፣ በንጉሥ ጻዊት ዘመን መንግሥት ወደሊዮሩሳሌም የተወሰደው፣ በ955 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ አካባቢ በንጉሥ ሰሎሞን በተሠራው ቤተ መቅደስ ተቀምጦ የነበረው ይህ የቃል ኪዳን ታቦት ነው ዛሬ በነዚያ ጫካዎች መካከል ያለው።

በጋጠላተኛው ንጉሥ ምናሴ ዘመን መንግስት ቀናዲያንና ታግኝ በሆኑ ሌዋውያን ለሦስት መቶ ዓመታት ተቀምጠው ከነበረው ቤተመቅደስ ወጥተው ወደ ግብጽ ምድር አሰፋንታይን ደሴት ለጥበቃ የተወሰደው ይህ የቃል ኪዳን ታቦት በዚያ ወደሁለት መቶ ዓመታት ኖሯል። ቤተመቅደሱም በተደመሰሰበት ጊዜ እነዚያ ተንከራታች አይሁዶች ታቦቱን ይዘው ወደደቡብ በመጓዝ ወደምድረ ኢትዮጵያ ለመግባት ችለዋል።

ይህ የቃል ኪዳን ታቦት በጣና ቂርቆስ ለሰምንት መቶ ዓመታት በድንኳን ውስጥ ተቀምጦ በአይሁድ ግሕበረሰብ ሲጠበቅና ሲመለከ ነበር። የኢትዮጵያ ንጉሥ የክርስትናን እምነት በተቀበለ ጊዜ ይህን የቃል ኪዳን ታቦት ከአይሁዶች ዘመውሰድ የላዲሱ እምነት መገለጫ አደረገው። መቀመጫውም በዘመኑ በተሠራው የእከሱም ግርያም ጽዮን ቤተክርስቲያን ውስጥ ተደረገ።

ብዙ ዘመናት ሲያልፉም የቃል ኪዳን ታቦት እንደት ወደ ኢትዮጵያ እንደመጣ የሚገልጸው ታሪክ ደበዘዘ። በምትኩ አፈታሪኮች

ይናች ጀመር። በአራት ዘመን የነበረው ይህ ክቡር ቅርስ በራሱ በእግዚአብሔር ምርጫ በትግራይ ተራራ ስታ ይተመጥ ዘንድ ስለመመረጡ አረታሪኮች በምሥጢራዊ መልእክት አዘል ጽሑፍ መልክ በክብረ ነገሥት ተጻፉ። በክብረ ነገሥት ውስጥ የተጠቀሱት የዘመን አቆጣጠሮች የተሳሳቱና የተቃረኑ ቢሆኑም የጓለኛው ዘመን ምሁራን ከነዚህ የግዴታዎች ከግሪኮች አረታሪኮች በስተጀርባ ያለውን ሥውር አውነታ ለግዮት አልቻሉም።

ይህ አውነታ ግን አስቀድሞ በቴምፕላሮች በመታወቅ የቃል ኪዳን ታቦት ምድር የግዴታውን ኃይል የተረዱ በመሆናቸው ጽኑውን ተከትለው ወደኢትዮጵያ መጡ። ያል። በተጨማሪም ምልክቶች ሆነን ለሰከንባሽ በፓርቢሻል ታሪክ ውስጥ ስለቅዱሱ ጽዮ “የረቀቅ ልብ ተጻጻጊት” በግለት ስለቃል ኪዳን ታቦት ምሥጢራዊ በሆነ ዘዴ ጽፏል።

በምልክቶች ውስጥ አረግጧል ፍልጂታኒስ ስለሰጠው ከጥክብት ስብስብ የተደበቀውን ምሥጢር ጠልቆ ከተረዳ በኋላ ታላቅ ከበራታ በተሞላ አነጋገር “ጽዮ የተባለ ነገር” አለ ብሏል። በተጨማሪም ይህ ድንቅ ነገር፣ ይህ መንፈሳዊ የሆነ ነገር፣ ገዱሕ ሕይወት ባለው የክርስቲያን ልጅ እንደግሪኮችም አላውቃል። እናም በግዴታና ቃል ሲደመድመው፣ “ወደዚህ ጽዮ የተጠሩ ሰዎች የተመሰገኑ ናቸው”፣ እንዲሁም ወደቃል ኪዳን ታቦት የተጠሩ ሰዎች፣ ታቦቱና ጽዮው አንድ ናቸውና ይላል።

እኔ ለራሴ ለዚህ የተገባሁ አይደለሁም። ገና በረሃውን እያደረጉኩ እያለሁ አውቃለሁ። ወደግዴታው ቢተመቅደስ እንደቀረብኩም አውቃለሁ። አሁንም አውቃለሁ። ይህም ቢሆን ግን ... “ልቤ ደስተኛ ነው፣ ነፍሴ ትደሰታለች፣ ሥጋዬም እንደዚሁ በተሰፋ ታርፋለች።”

ዋቢ ዕሁፍ 7

ምዕራፍ 1

ዘጸአት 37+7-9

ዜና መዋዕል ቀዳማዊ 28+2

Richard Elliott Friedman, Who Wrote the Bible? Jonathan Cape, London, 1988, p.156.

G.W.B Hunting Ford (ed), The Periplus of the Eritrean Sea, Hakluyt Society, London, 1980.

A.H.M Jones and Elizabeth Monroe, A History of Ethiopia, Oxford University Press, 1995pp. 32-3

J.W McCrindle (trans and ed.) The Christian Topography of Cosmas, an Egyptian monk, Hakluyt society, London, 1889.

S.C Munro-Hay, Excavations at Axum: An Account of Research at Ancient Ethiopian Capital directed in 1972 -74, Royal Geographic Society, London, 1989.

C.F Beckingham and G.W.B Hutingford (eds), The Prester John of the Indies, Cambridge, Published for Hakluyt Society at University Press, 1961, Vol 1, pp.151-3.

ምዕራፍ 2

Aymro Wondemagegnehu and Joachim Motovu, The Ethiopian Orthodox Church, The Ethiopian Orthodox Mission, Addis Abeba, 1970, p.48.

ምዕራፍ 3

Carol Beckwith, Angela Fisher, Graham Hancock, African Ark: Peoples of the Horn. Collins Harvill, London, 1990.

William Anderson, The rise of the Gothic, Hutchinson London, 1985, p.34
Chartres: Guide of the cathedral, Editions Houvet-la Crypte, Chartres pp.12-13.

John James, Medieval France: A Guide to the Sacred Architecture of Medieval France, Harrp Columbus London 1986, p.71.

Sir E.A. Wallis Budge, The Queen of Sheba and her only Son Menelik: the 'Book of the Glory of Kings' (Kebra-Negest), Oxford University Press, 1932, p.29.

መጽሐፈ ነገሥት ቀዳማዊ 10፣ 1-31 ዜና መዋዕል ቀዳማዊ 9፣ 1-12

H.St John Philby The Queen of Sheba, Quarter Books London. 1981.

ዘፍጥረት 14፣ 181 መዝሙረ ጳዊት 110፣ 4

Louis Charpentier, The Mysteries of Charters Cathedral, RILKO, London 1983, p.70

Hebrews 7.

D.D.R Owen (trans) Chretien de Troyes: Arthurian Romances. J.M. Dent, London 1988

Sir Thomas Malory, Le Morte de Arthur, Penguin Classics, London. 1988.

Edwin H. Zeydel (trans and ed.), The Parzival of Wolfram von Eschenbach, University of North Carolina. Chapel Hill. 1951. p.14.

Lady Flavia Anderson. The Ancient Secert: Fire from the Sun. RILKO, London, 1985.

Emma Jung and Marie Louis von Franz. The Grail Legend, Coventure, London 1986. pp.29 & 116.

John Matthews, The Grail: Quest for the Eternal, Thames and Hudson, London, 1987, p12.

M.Kilian Hufgard, Saint Bernard of Clairvaux: Medieval Studies, Vol.II, Edwin Mellen press, 1939, p.143.

E.A. Livingston (eds). The Oxford Dictionary of the Christian Church, Oxford University Press 1988 p.162.

Helen' Adolf, "New Light on Oriental sources for Wolfram's Parzival and other Grail Romances;

Publication of the modern Languages Association of America, Vol 62 March 1947, pp.306 -24.

መሳፍንት 20፣ 27-8

መጽሐፈ ሳሙኤል ቀዳማዊ 3፣ 11

ዜና መዋዕል ቀዳማዊ፣ 28

Louis Ginzberg. The Legend of the Jews, The Jewish Publication Society of America, Philadelphia, 1911, Vol. II, pp. 128-9.

The Jewish Encyclopedia, Funk and Wagnells, New York, 1952, Vol II, p.107.

Jennifer Westwood (ed), The Atlas of Mysterious Places, Guild Publishing, London, 1987, p.74.

መጽሐፈ ነገሥት ቀዳማዊ 8፣ 12

Zev, Vilnay, Legends of Jerusalem: The Sacred Land, The Jewish Publication Society of America, Philadelphia, 1973, Vol. I pp. 11-12.

ዘጸአት 20፣ 38

ዘጸአት 37፣ 1-2

ዘጸአት 34፣ 29-30

ዜና መዋዕል ቀዳማዊ 15፣ 2

ዘጸአት 10፣ 8

ምዕራፍ 4

A.N. Veselovskij, "On the Problem of the Origin of the Grail Legend", Journal of (Russian) Ministry of Enlightenment of the people, Moscow, February 1904, p.452.

Dr.E.Littman (trans and ed.), The Legend of Queen of Sheba in the Tradition of Axum, Bibliotheca Abessinica, Vol I; Princeton University Library, 1904, p.9.

Linda B. Parshall, The Art of Narration in Wolfram's "Parzival" and Albrecht's "fungerer Tituel", Cambridge University Press, 1981, p.1.

Henry and Mary Garland, The Oxford Companion to German Literature, Oxford, University Press, 1986, p.892.

Dorothy Reich, A History of German Literature, Blackwood, Edinburgh and London, 1970, p.95.

Sergew Hable-Selassie, Ancient and Medieval Ethiopian History to 1270, Haile selassie I University, Addis Abeba, 1972, pp.254-5.

Extract from The Travels of Marco Polo, quoted in Henry Salt, A Voyage to Abyssinia Frank Cass and Co. London 1967, Appendix V

David Buxton, The Abyssinians, Thames and Hudson, London, 1970 p.45.

Encyclopaedia Britannica, 11th (1910) end. p.304.

ጥዕይታ 5

Wolfram Von Eschenbach, Parzival, Penguin Classics, London, 1980.

The Hutchinson Encyclopedia, Hutchinson, London, 1988, p.481.

F. Kampers, Das Licht land der seelen und der Heilige Gral, Cologne, 1916, pp.20-7.

Margaret Fitzgerald Richay, The Story of Parzival and the Graal, Basil Blackwell and Mott, Oxford, 1935, p.198.

Gaetan Delaforge, The Templar Tradition in the Age of Aquarius, Threshold Books, Vermont 1987, p.68.

ዜና መዋዕል ጥንታዊ 2812

William of Tyre, A History of Deeds Done Beyond the Sea, Octagon Books, New York 1986 Vol I, p.524-5.

Edward Burman, The Templars: Knights of God, Aquarian Press, Wellingborough, 1986, p.21.

John J. Robinson, Born in Blood, Century, London, 1990, p.66.

Steven Runciman, A History of the Crusades, Penguin Books, London, 1987, Vol. II, p.157.

Malcom Barber, "The Origins of the Order of the Temple," Studia Monastica, Vol XII, 1970, pp.221-2.

S. Howarth, "The Knights Templars, London 1982, p.194.

C.N. Johns, "Excavations at Pilgrim's Castle, Atlit, 1932", Quarterly of the Department of Antiques in Palestine, Vol -III No 4, pp.1933, pp.145-64.

John Wilkinson, Joyce Hill and W.F. Ryan (eds). Jerusalem Pilgrimage 1099 1185, Hakluyt Society, London, 1988, p.294.

Quoted in Robert Lawlor, Sacred Geometry: Philosophy and Practice, Thames and Hudson, London, 1989, p.10.

Wolf Lesau, Falasha Anthology, Yale University Press, New Haven and London, 1979, pp.XX-XI

Richard Pankhurst, and Introduction to the Economic History of Ethiopia from Early Times to 1800, Lalibela House/ Sidgwick & Jackson, London, 1961.

Sir E.A. Wallis Budge (trans and ed.), The Bandlet of Righteousness: An Ethiopian Book of the Dead, Luzac, London, 1929.

D.R. Buxton, "The Christian Antiques of Northern Ethiopia", Archaeologica, No 92, 1974, p.23.

ጥዕይታ 6

R.P. Dimotheos, Deux ans de Sejour en Abyssinie: ou vie morale, politique et religieuse des Abyssiniens, Jerusalem, 1871, p.137.

ዘአለቲ 3711-2

B.T. Evetts (trans. and ed.), Abu Salih, Churches and Monasteries of Egypt and some Neighboring Countries, Oxford 1895.

ዘተላቱ 415-6

Julian Morgenstern, "The Ark, the Ephod and the Tent of meeting" in Hebrew Union College Annual Vol XVII, 1942-3, KTAV Publishing House, New York, 1968, p.249.

Edward Ullendorff, "Hebraic-Jewish Elements in Abyssinian Christianity", Journal of Semitic Studies, Vol, 1, No.3, 1956, p.233.

ዘፍጥረት 6:7

Edward Ullendorff, "The Queen of Sheba in Ethiopian Tradition", Phadion Press, London, 1974, p.108.

Jean Doresse, Ancient Cities and Temples of Ethiopia, Elek Books, London, 1959, p.21.

A.H.M. Jones and Elizabeth Monore, A History of Ethiopia, Clarendon Press, Oxford, 1966, p.16.

David Kessler, The Falashas: The forgotten Jews of Ethiopia, Schocken Books, New York, 1985.

The Jerusalem Bible, Eyre & Spottiswoode, London, 1968.

J.M. Flad, Falashas of Abyssinia, London, 1869

J.S. Trimmingham, Islam in Ethiopia, Frank Cass, London, 1965, pp.20-1.

Henry A Stern, Wanderings among the Falashas in Abyssinia, London, 1862.

James Bruce, Travels to Discover the Source of the Nile in the years 1768-1773, Edinburgh, 1790, Vol I p.500.

S. Mendelssohn, The Jews of Africa, London, 1920

Joseph Halevy, La Guerre de Sarsa-Dengel Contre les Falachas, Paris, 1907.

Joseph Halevy, Travels in Abyssinia, London, 1877.

ጥዕራፍ 7

Edward Gibbon, The History of the Decline and Fall of the Roman Empire. London, 1788.

Malcom Barber, The Trial of the Templars, Cambridge University Press, 1989.

O.G.S. Crawford (ed), Ethiopian Itineraries circa 1400-1524, Cambridge University Press, Hakluyt Society, 1958, p.212.

Mordechai Abir, Ethiopia and the Red Sea, Cass, London, 1980, p.470.

Kenneth Mackenzie, The Royal Masonic Cyclopaedia, Aquarian Press, Wellingborough, 1987.

Hyginus Eugene Cardinale (ed), Orders of Knighthood, Awards and the Holy see, Van Duren Publishers, 1985, p.27.

Captain Sir Richard F. Burton, First Footsteps in East Africa, London, 1894.

Jean Doressie, Ancient Cities and Temples in Ethiopia, Elek Books, London, 1959, p.127

Phipp Carmna, The Lost Empire: The story of the Jesuits in Ethiopia, Sidgwick & Jackson, London, 1985, p.3.

H.F.D Sparks (ed). The Apocryphal Old Testament, Clarendon Paper backs, Oxford, 1989, p.170.

Major F.B Head, The life of Bruce, the African Traveller, London, 1836.

J.M Leid, Traveller Extraordinary. The Life of James Bruce of Kinnaird, Eyre & Spottiswood London, 1968.

ጥዕራፍ 8

Yuri Elets, Emperor Menelik and His war with Italy, Saint Petersburg, 1898.

ጥዕራፍ 9

Alan Moorhead, The Blue Nile, Penguin Books, London, 1984, pp.12-13

Major R.E. Cheesman, Lake Tana and Blue Nile: An Abyssinian Quest, Macmillan, London, 1936.

E.L. Stevenson, Geography of Claudius Ptolemy, New York, 1932.

Aeschylus, Fragment 67 in Jean Doress, Ancient Cities and Temples of Ethiopia, Elek, London, 1959.

Edward Ulledorff, Ethiopia and the Bible, Oxford University Press, 1988, p.2.

Gaalyah Cornfeld, Archaeology of the Bible Book by Book, Harper & Row, San Francisco, 1976, pp.25.

ጠላዋዎች 416

ጠላዋዎች 519

Herbert Danby DD(trans.) The Mishnah. Oxford University Press, 1933, pp.166-168.

ጥዕራፍ 10

ጠላዋዎች 13013-7

ጥዕራፍ 11

Fredrick C. Gamst. The Qemant: A Pagan-Hebraic Peasantry of Ethiopia, Holt, Rinehart and Winston, New York, 1969.

ጠላዋዎች 1219-10

ጠላዋዎች 41127

ጠላዋዎች 1113-4

ጠላዋዎች 14121

ጠላዋዎች 23119 እና 34126

ጠላዋዎች 3512-3

ጠላዋዎች 21133

ጠላዋዎች ጠላዋዎች 6125

ጠላዋዎች ጠላዋዎች 6133

ጠላዋዎች ጠላዋዎች 2113

ጠላዋዎች ጠላዋዎች 23115

ጠላዋዎች 2719

Geoffery Wigoder (ed.), The Encyclopaedia of Judaism, Jerusalem Publishing House, Jerusalem, 1989, p.684.

ጠላዋዎች 19115

ጠላዋዎች 20118

ጠላዋዎች 32132

ጠላዋዎች 2814

Archbishop David Matthew, Ethiopia, London, 1947, p.12.

ጠላዋዎች 1612-13

Wolfram Von Eschenbach, Parzival, Penguin classics Londo 1980, p.121.

ጠላዋዎች ጠላዋዎች 5112-13

ጠላዋዎች ጠላዋዎች 6141

Sir Gawin and the Green Knight, translated by J.R.R. Tdtkin, London, 1988, pp. 26 & 21.

ጥዕራፍ 12

Dr J.H. Hertz (ed), The Pentateuch and the Haftorahs, Soncino Press, London, 1987, p.327

ጠላዋዎች 25112

ጠላዋዎች 25113-22

ጠላዋዎች 3112-4

ጠላዋዎች 3711-9

ጠላዋዎች 40121

ጠላዋዎች 1011-2

ጠላዋዎች 1611-2

Louis Ginzeberg, Legends of the Jews, Jewish Publication Society of America, Philadelphia, 1911, Vol. 11, p.210.

ዘጸአት 7:89

ዘጸአት 10:33

Julian Morgenstern, "The Book of the Convenat," in Hebrew Union College Annual, Vol. V, 1928.

ዘጸአት 16:35

ዘጸአት 31:2-11

ዘጸአት 22:1

ዘጸአት 20:28

ዘጸአት 20:24-8

ዘጸአት 27:12-23

ዘጸአት 34:4-6 እና 10-12

ዘጸአት 31:14-15

ኢያሱ 3:3-4

ኢያሱ 31:6:14-17

ኢያሱ 41:18:21: 23

ኢያሱ 61:11:13-16: 20-1

ኢያሱ 7:3

ሳሙኤል ቀዳማዊ 4:1-2

ሳሙኤል ቀዳማዊ 4:3-7

ሳሙኤል ቀዳማዊ 4:22

ሳሙኤል ቀዳማዊ 6:2-14

ሳሙኤል ቀዳማዊ 7:1

ሳሙኤል ቀዳማዊ 6:3-15

መዳከሙ ነገሥት ቀዳማዊ 6:38

መዳከሙ ነገሥት ቀዳማዊ 8:1-6

ዘጸአት 12:40

Christine Desroches - Noble Court, Tutankhamen: Life and Death of a Pharaoh, Penguin, London 1989, p.105.

ዘጸአት 25: 18

Alan Moorehead, The Blue Nile, Penguin, London, 1984, p.17.

ዘጸአት መዋዕል ቀዳማዊ 15:15

E.A. Wallis Budge, From Fetish to God in Ancient Egypt, Oxford University Press, 1934, p.40.

A.H Sayce, Fresh Light from the Ancient Monument, Religious Tract Society, London, 1884, p.67.

Josephus, Jewish Antiques (trans), Heinemann, London 1930, Vol IV Books I-IV, p.253.

የሐዋርያት ሥራ 7:22

ሱቀስ 24:19

ዘጸአት 3:2-13

J.G. Frazer, The Golden Bough. A study in Magic and Religion, Macmillan, London, 1987 edn, p.261

Irving M. Zeitlin, Ancient Judaism, Polity Press, Cambridge. 1984, pp.58-9

ዘጸአት 4:2-4

ዘጸአት 7:11 -22

ዘጸአት 8:16-32

ዘጸአት 9:1-7

ዘጸአት 10:1-23

ዘጸአት 12:23-33

ዘጸአት 21:23

Luciano Canfora, The Vanished Library: A Wonder of the Ancient World, Hutchinson, London, 1989, p.21.

Herodotus, The History, David Green (trans), University of Chicago Press, Chicago and London, 1988, p.132.

W.B. Emery, Archaic Egypt, Penguin, London, 1961, p.206.

R.El. Nadury, "The Legacy of Pharaonic Egypt", in General History of Africa II, UNESCO, Paris, 1981.

ጥዕና 13

Garth Fowden, The Egyptian Herems. A Historical Approach to the Late Pagan Mind, Cambridge University Press, 1987, p.22-3.

M.V. Seton-Williams, Egyptian Legend and stories, Rubicon Press, London, 1990, p.16.

Edmond Sollberger, The Babylonian Legend of the Flood, British Museum Publications, London, 1962.

Life of Moses, Translated by F.H. Colson, Heinemann, London, 1935, Vol. VI, p.285.

ጥና 2:10 እና 3:12

ዘጸአት 6:14-19

ዘጸአት 9:11

G.Legman, The Guilt of the Templars, Basic Books, New York, 1966, p.85.

H.J. Schonfield, The Essecne Odyssey, Element Books, London, 1984, pp.162-5.

David Stevenson, The Origins of Freemasonry, Cambridge University Press, 1990, p.85.

Timothy Ferris, Coming of Age in the Milky Way, Bodley Head, London, 1988, p.65.

John Harrison, The Library of Issac Newton, Cambridge University Press, 1978.

Frank Marvel, The Religion of Issac Newton, Oxford University Press, 1974, p.86.

Gale.E. Christianson, In the presence of the grater Issac Newton as His Times, Collier, Macmillan, London, 1984, p.262.

Yahuda Manuscript collection, Jewish National and University Library, Jerusalem, Ms 16.2, 48,50.

ሊሳኦ 4513
ሊሳኦ 6111-21
መጽሐፈ ሳሙኤል ቀዳማዊ 6113-9
መጽሐፈ ሳሙኤል ቀዳማዊ 5

ዘለት 318
ዘለት 16135
ዘለት 1419-31
ዘለት 15122-25
ዘለት 161436
ዘለት 17167
ዘጉልቆ 1211-10
ዘጉልቆ 1612-7
ዘጉልቆ 16118-35
ዘጉልቆ 17112-13 ለና ከ27-78
ፕላጥሪያት ሥራ 7123-24
ዘለት 12112-25
ዘለት 717

Ahmed Osman, Moses: Pharaoh of Egypt, Grafton Books, London, 1990, p.171.

William F. Albright, The Proto-Sinaitic Inscriptions and their Decipherment, Harvard University Press, 1969.

Joseph Naveh, Early History of the Alphabet, Hebrew University, Jerusalem, 1982.

Menahem Haran Temples and Temple Service in Ancient Israel, Oxford, Clarendon Press, 1978.

ዘለት 1913-18
ዘለት 24112-18
ዘለት 31119
ዘለት 3211-28
ዘለት 34128-35

Moshe Levina, The Tabernacle: Its Structure and Utensils, Soncino Press, Tel Aviv, 1969, p.88.

ዘለት 3911-31

ዘሊጥውያን 1012-5
መጽሐፈ ሳሙኤል ካልዕ 613-7

ፆዕራፍ 14

Nail Asher Silberman, Digging for God and Country Exploration: Archaeology and the secret struggle for the Holy land 1799-1917, New York, 1982, p.186.

H.F.D Sparks "The Syriac Apocalypse of Baruch, Clarendon Press, Oxford, 1989, p.843-4.

መጽሐፈ ነገሥት ቀዳማዊ 8111' 6'10-11'27

መጽሐፈ ነገሥት ቀዳማዊ 11'4-5
መጽሐፈ ነገሥት ቀዳማዊ 6130
መጽሐፈ ነገሥት ቀዳማዊ 6139

Bruce Metzger, David Goldstein, John Ferguson, Great Events of Bible Times, Guild Publishing, London, 1987, p.89.

ሊሳኦ 15148

መጽሐፈ መሳፍንት 1011-2

መጽሐፈ ነገሥት ካልዕ 24110-13

መጽሐፈ ነገሥት ቀዳማዊ 7'49-50

መጽሐፈ ነገሥት ካልዕ 2511-6

መጽሐፈ ነገሥት ካልዕ 24111-21

Kathleen Kenyon, Royal Cities of the Old Testament, Barnes and Jenkins, London, 1971.

Hebrew-English Edition of Babylonian Talmud, Soncino Press, London, Jerusalem New York 1974

መታብያን ካልዕ 211 ለና ከ4-5

Meir Ben-Dov, In the shadow of the Temple: The discovery of Ancient Jerusalem, Harper & Row, New York, 1985, p.24.

ፆዕራፍ 15

Richard Elliot Friedman, Who Wrote the Bible? Jonathan Cape, London, 1988, p.50.

E.A. Wallis Budge, A History of Ethiopia, Nubia and Abyssinia, London, 1928.

David L. Edwards, A Key to the Old Testament, London, 1989, pp.209 - 11.

ጥልያን ቤክክፒርግ ሐምሌት፣ ገቢር 3' ትዕይንት 2.

John Oates, Babylon, Thames & Hudson, London 1988, p.128.

ዜና መዋዕል ካልዕ 35119

ሊርፕሮስ 3116-17

ዜና መዋዕል ካልዕ 26116

ሕዝትኤል 811-3

ሕዝትኤል 1011-22

ሊሳኦ 37114-36

ዜና መዋዕል ካልዕ 26116-19

መጽሐፈ ነገሥት ካልዕ 21116-24

ዜና መዋዕል ካልዕ 3413-8

ፆዕራፍ 16

Jill Kamil, Upper Egypt, Longman, London, 1989, p.35.

Bezalel Porten, Archives from Elephantine: the Life of an Ancient Jewish Military Colony, University of California Press, Berkely, Los Angeles, 1968, p.110

Emil G. Kraeling (ed.), *The Brooklyn Museum. Aramaic Papyri: New Document of the fifth century B.C from the Jewish colony at Elephantine*, Yale University Press, London 1953, p.101.

መጽሐፈ ነገሥት ቀዳማዊ 6129

ዚና መጥዕል ቀዳማዊ 2812

መጽሐፈ ነገሥት ቀዳማዊ 8154

Herodotus, *The History*, translated by David Green, University of Chicago Press, London 1988, pp.142-3

ዘፍጥረት 2113

Jon D. Levenson, *Sinai and Zion: An Entry into the Jewish Bible*, Harper and Row, San Francisco, 1987, p.19.

መዝሙረ ላዊት 6811 እና 31

ኢሳያስ 1811-2

Donald N. Levine, *Greater Ethiopia: The Evolution of Multiethnic Society*, University of Chicago Press, Chicago, 1974, pp.34 and 37.

Balthazar Tellez, *The Travels of the Jesuits in Ethiopia*. London, 1920, p.5.

Jacqueline Pirenne, "Des Gecs a l'aurore de la culture monumentale Sabeenne, in T. Fahd (ed) *Univesiti des Science humaines de Strasbourg*, 1989.

ጥዕራፍ 17

Graham Hancock, Richard Pankhurst, Duncan Willets, *Under Ethiopian Skies*, Editions HL, London and Nairobi, 1983.

Graham Hancock, *Ethiopia: the Challenge of Hunger*, Gollancz, London, 1985, p.110.

ጥዕራፍ 18

J. Theodore Bent, *The Sacred city of the Ethiopians: Travel and Research in Abyssinia in 1883*, Longmans, Green, London, 1896, p.196.

B.T. Evetts (trans. and ed.) *Abu Salih, Churches and Monasteries of Egypt and Some Neighboring Countries*, Oxford, 1895, p.288.